

ΑΙ ΙΕΡΑΙ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΑΙ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΘΕΣΜΟΣ ΕΝ ΤΗ ΕΞΕΛΙΞΕΙ
ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΚΛΑΣΣΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ
ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΜΑΤΟΦΥΛΑΚΕΣ ΑΥΤΩΝ

Υπό ΠΑΝΑΓ. Φ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ἡ παρακαταθήκη ἐδιδάχθη ὅτι εἶναι ἰδιωτικὴ σύμβασις, συνιστᾶται δὲ διὰ παραδόσεως πράγματός τινος κινητοῦ πρὸς φύλαξιν μὲ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸν κάτοχον αὐτοῦ ἐν τῷ μέλλοντι ¹.

Ἡ μελέτη τῆς παρακαταθήκης ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς ἀναδρομῇ δέον ἢ ἀπασχολήσῃ ἔτι περισσότερο τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, καθ' ὅτι ἡ γενεσιουργὸς αἰτία καὶ ὁ τρόπος γενικώτερον τῆς ἐμφανίσεως ταύτης ὡς θεσμοῦ κυρίως οἰκονομικοῦ ἰδίᾳ περιεχομένου εἰς τὰς ἀρχεγόνους κοινωνίας ἐξυπηρετεῖ μᾶλλον τὴν ἰδέαν ὅτι θὰ ἔδει νὰ παρακαμφθῇ ἢ εἰς πολλοὺς χαραχθεῖσα δογματικὴ πορεία ὅτι, οἱ ἐκάστοτε ἀναφύμενοι κινῶνες δικαίου πηγάζουν ἐκ τῶν ἀναγκῶν τοῦ καθ' ἡμέραν συναλλακτικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων. Ἡ καθ' αὐτὸ μελέτη τῶν νομικῶν πηγῶν οὐδὲν στοιχεῖον θὰ ἠδύνατο νὰ πορίσῃ, εἰς τὴν ἀφετηρίαν εἰς τὸ διανυθὲν στάδιον τοῦ θεσμοῦ, οἱ δ' ἀσχοληθέντες θεωρητικοὶ ἐρείδονται ἐπὶ τῶν δεδομένων στοιχείων ὅτι ἡ ὑποχρέωσις τῆς custodia

1. Βιβλιογρ. I. Arndts § 285, E. Dernburg 91-93, B. Windscheid - Arg. § 377 κ.ἐπ., Κάλιγγα § 173, Παππηρηγοπούλου - Φουρκιώτη § 479 κ.ἐπ., Πανδ. 16,3, Κωδ. 4,34, Βασιλ. 13,2, Brinz § 369, Πετροπούλου § 106, κατὰ τὸν γερμ. Α.Κ. § 688 κ.ἐπ., τὸν Ἑλβετ. Α.Κ. ἀρθρ. 472 κ.ἐπ., Planiol - Ripert - Savatier XI § 1166 κ.ἐπ., Rossel - Mentha § 837 κ.ἐπ., ἡμέτερος Α.Κ. 822-833 ἐνθα καὶ ἰδιόμορφοι χαρακτῆρες παρακαταθήκης ἰδίᾳ τὰ ἀρθρ. 830-833 ὡς τῆς depositum irregulare καὶ τῆς μεσεγγυήσεως, Γ. Ράμμου ἐν Ἑρμ. Α.Κ., Ἀποστολίδη, Κανκᾶ, Βάλληγδα, Μπαλῆ. Κατὰ τὸν Γερμ. Α.Κ. ἡ σύμβασις παρακαταθήκης verwahrungsvertrag (παραφυλακῆς) παρέμεινε διὰ δόσεως καταρτιζομένη, νομ. I § 5, Πανδ. 44,7 § 3, Εισαγ. 13,14. Τινὲς ἡμῶς ἀντεφρῶνουν λέγοντες ὅτι αὕτη δῆθεν ἦτο συναινετικὴ σύμβασις, Unger, Jahrb. Dogm. XIII σελ. 16. Αἱ πηγαὶ ἀντιθέτως μαρτυροῦσιν ὅτι τὰ μέρη οὐδέποτε ἐπιθύμουν τὴν δέσμευσιν πρὸ τῆς παραδόσεως τοῦ πράγματος, καθεστώς ὅπερ ἐπεκράτησεν ἐν πλείστασις νομοθεσίαις καὶ παρ' ἡμῖν. Ὁμοίως ὁ Α.Κ. ἐν ἀρθρ. 834-839 καὶ 427-435 ρυθμίζει ἐιδικὰς σχέσεις ἐκ συμβάσεως παρακαταθήκης ὡς τῆς ξενοδοχειακῆς τοικίτης καὶ τῆς δημοσίας καταθέσεως διὰ τὴν ἀπόσβεσιν ὑπερῶν. Σχέσεις παρακαταθήκης ρυθμίζονται ἐιδικὰ νομοθετήματα παρ' ἡμῖν ὡς τὸ Ν.Δ. 21-3 καὶ 3-4-1926 περὶ κηνοπισμοῦ τοῦ Ταμείου Παρ/κῶν καὶ Δανειῶν ὡς τοῦτο ἐτροποποιήθη, ὁ νόμος ΒΥΠΗ' / 1896 περὶ Γενικῶν Ἀποθηκῶν καὶ τὸ Ν.Δ. τῆς 17-7-1923 περὶ ἀνωνύμων ἐταιρειῶν καὶ Τραπεζῶν κ.λπ.

τοῦ θεματοφύλακος εἴλκει τὴν καταγωγὴν τῆς ἐκ καθαρῶς ὀφειλιμιστικοῦ ἀποτελέσματος διὰ τοὺς συναλλασσομένους².

Εἰς τὴν σκέψιν ἀγόμεθα ὅτι ἐκτός τῆς καθαρῶς ἐννόμου συμβατικῆς σχέσεως τοῦ παρακαταθέτου πρὸς τὸν θεματοφύλακα καὶ τὰς ἐκ τούτης ἀνακυπτούσας ὑποχρεώσεις τῶν συμβαλλομένων, ἐδράζεται καὶ ὁ ἠθικὸς καὶ κοινωνικὸς τοιοῦτος τῆς ἀμοιβαιότητος καὶ ἐμπιστοσύνης³. Ὡς εἰκόσ ἐν τῇ πρωταρχικῇ γενέσει ἔνιοι θεσμοὶ ἦσαν ἀλληλένδετοι μὲ τὴν ἰδέαν τῆς ὀρθοκείας καὶ τῆς δεισιδαιμονίας, μετέπειτα ἀναπλασθέντες ἐν τῇ ἱστορικῇ ἀνεξίξει ἄλλοτε μὲν ἐκ τῆς πηγαίας ἀνάγκης τῆς ὁμαδικῆς ὀργανώσεως διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ σκληροῦ ἐπιβιωτικοῦ ἀγῶνος, ἄλλοτε δὲ ἐκ τῆς ὁσμῆραι ἐναργοῦς ἀπαιτήσεως τῶν συναλλασσομένων καθιερώσεως ἐνός status κανόνων ἐν ἀρχῇ ἀγράφων καθοριζόντων τὰς μεταξὺ των σχέσεις αἰτίνας διηρησάλλιζον καὶ παρείχον ἐγγύτησιν ἐνός εἰρηνικοῦ βίου. Τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὴν κλασσικὴν ἀντίληψιν ἅπαντες οἱ κανόνες δικαίου εἶχον θεόπνευστον προέλευσιν⁴, δίδει τὴν ἀφορμὴν ἵνα διατυπωθοῦν εἰκασίαι εἰς τὸ ἀνά χεῖρας δημοσίευσμα περὶ πρωτογόνου θεοκρατικῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως. Οὕτω καὶ εἰς τὸ

2. Ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ π.χ. ἐχαρκτηρίζετο ὡς σύμβασις ἐλευθεριότητος ἢ ὑπερρεσίας τὴν ὁποῖαν προσέφερον ὁ θεματοφύλαξ πρὸς τὸν παρακαταθέτην ἀμισθί. Ἐνεκεν τῆς σχέσεως ταύτης ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια ἐνθα οἱ πολιτευόμενοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δημοκρατίας, ἤσκουν πιέσεις εἰς τοὺς ψηφοφόρους παρέχοντες ἐκ τῶν προτέρων χάριν ὑπερθερίας διαφόρους ἐκδουλεύσεις δωρεάν.

Ἡ Ο. Γ. Πατρόπουλος ἐν Πατρίδος τῆς Ἀρχ. Ἐπιχειρήσεως 1939 σελ. 192 ἐν ὑποσημειώσει παραθέτει γνώμην τοῦ v. Arangio - Ruiz (Lineamenti del sistema contrattuale . . . papiri, Μιλᾶνον 1927) πιστεύοντος ὅτι εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ἡ δικαιοπραξία ἐμφανίζεται ὡς ἄδολος παρακαταθήκη εἴτε ὡς depositum irregulare = ἀνώμαλος παρακαταθήκη, θεωρουμένων τῶν χρημάτων ἀναλωτῶν ὑπάγεται εἰς τοὺς κανόνες τῶν καθιερουμένων τῶν διπλασιασμοῦ τῆς παρακαταθήκης λόγῳ ποινῆς εἰς περιπτώσεις ὑπερημερίας, καὶ ὅτι εἰς τὰς τοιαύτας συμβάσεις παρακαταθήκης ὑπεκρύπτοντο πάντοτε τοκογλορικὰ δάνεια. Ἀλλ' ἡ μορφή αὕτη παρουσιασθεῖσα ἀργότερον κατὰ τὴν Πτολεμαϊκὴν περίοδον, δεδομένου ὅτι ἀρίστατον ἔσαν: ἀλλήλων δύο τύποι δανείων, τὸ ἔχον τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν δανείου περιέχον προθεσίαν καταβολῆς, καὶ ἡ ὑποκρύπτουσα δάνειον ἀνώμαλος παρακαταθήκη, μετὰ τῆς ρήτρας «ὀπνηκ' ἐάν αἰρηῖται», δηλαδὴ ἐπιστρεπτέα εἰς τὸν δανειστήν ἐν πρώτῃ ζητήσει, περιελάγων τὸν ὀφειλέτην θεματοφύλακα ἐν ὁλωδῆποτε χρόνῳ εἰς ὑπερημερίαν, μὲ τὰς γνωστὰς συνεπείας τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ χρέους. Τὴν τοσαύτην ἐκματάλλευσιν μετῆρχοντο ἐν Ἀνατολῇ καὶ οἱ ἀσκούντες πιστωτικὸν λειτουργήματα νοαὶ παλαιότερον ὡς καὶ ἐν κλασσικῇ Ἑλλάδι.

3. Ἀριστοτ. πρβλ. XXIX 2 «οὐδεὶς παρακατατίθεται μὴ πιστεῖον οὐ δὲ τὸ χρέος οὐ φίλος», Sex empiric σελ. 726,2 πρβλ. Λεξικὸν Enrico Stefano «παρακαταθήκην ἀποδιδόνα τοῖς πιστεύοισιν», Πανδ. 16,3 Οὐλίπιανός : «πᾶν τὸ εἰς φυλακὴν ἀποβλέπον εἰς τὴν πίστιν τοῦ λαμβάνοντος, Στοβ. IX, 34, id. XLVI 47.

4. Σοφοκλ. «Θεῶν δ' αὐτὰ πάντα θεμ' ἐξήνυσ' εὐνομία σέβων μεγίστα». Ἡρόδ. Z 231, Θουκυδ. E 34, Πλούταρχ. Ἀγῆσ. - Τιμ. Λυβ. IVVV. Λυκούρ. κατὰ Ἀεωκρ. 76 κ.έπ., Δημοσ. IO, 303. A. Bill, La morale et le droit dans la philosophie antique. Paris 1928.

περισπούδαστον ἔργον τοῦ Fustel de Coulange, Cité antique, Φιλίμ. σελ. 228, ἀναλύεται λυσιτελῶς ὁ τρόπος γενέσεως τοῦ ἐμπραγμάτου δικαίωματος τῆς κυριότητος ἐπὶ ἀκινήτων. «Ὁ πρωτόγονος ἐπίστευεν ἐξ ἐνσυνειδήτου θρησκευτικοῦ συναισθήματος ὅτι ἡ ἱερά ἐστὶ μετέβαινεν ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν, ὡς καὶ ὁ τόπος ἐνταφιασμοῦ τῶν προγόνων του ἦτο τόπος κατοικίας τούτων, ἐνθα τὸ πνεῦμα ἠγώνετο μετὰ τῆς γῆς καὶ ἀπῆτει ἐκ τῶν ἐπιγόνων αἰώνιον λατρείαν. Οὕτω ἐγεννήθη ὁ θεσμὸς τῆς ἰδιοκτησίας τῆς οἰκογενείας». Ὁμοίως τεκμηριώμεθα ὅτι τὰ ἐμπειπιστευμένα ἐπὶ παραφυλακῇ πράγματα τοῦ γενήτορος εἰς τοὺς κληρονόμους ἐζήκολούθουν καὶ μετὰ θάνατον ἀνήκοντα εἰς αὐτὸν δυνάμενα ν' ἀναζητηθῶσι καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνεκεν τῆς ἐπικρατούσης μαγικῆς καὶ ἀνιμιστικῆς⁵ κοσμοθεωρίας ταῦτα θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχον ὑπερφυσικὰς ἰδιότητες. Εἰς τοῦτο συνέβαλε μεταγενεστέρως ἡ καλλιεργηθεῖσα ἰδέα τοῦ ἱερατείου ὅτι τὰ ἀντικείμενα ταῦτα τὰ ἀποκληθέντα φετιχ (ἀναμνηστικὰ φυλακτὰ) ὡς δέρματα, κέρατα ἢ ὁμοιώματα θεοποιηθέντος ταύρου, τοῦ ὑπτιθεμένου γενάρχου τῆς πατριάς δηλονότι τοῦ μετεμψυχωθέντος μετὰ θάνατον εἰς τὸ ἱερὸν ζῶον, θὰ εἶχον μαγικὴν δυνάμιν δυνάμενα διὰ καταλλήλου μεταχειρίσεως ν' ἀποτρέψουν τὸν ἀφανισμόν τοῦ γένους ἐκ καχοτρόπων φυσικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ περιβάλλοντος. Ὑπερεκτιμῶντες ἐν κατακλείδι τὰς ἀτομικὰς δυνάμεις των ἐκ ψευδαισθήσεως, ἔτεινον οἱ πρωτόγονοι τὴν προσπάθειαν νὰ ὑποτάξουν τοὺς νόμους τῆς φύσεως⁶. Καὶ δύναται νὰ διατυπωθῇ οὐχὶ ἀνευδοιάστως ἡ εἰκασία ὅτι εἰς τὰς πρώτας μορφὰς κοινωνικῆς συνυπάρξεως οὐσας τελετουργικὰς εἰς τὰς ἀπωτάτας ταύτας ἐποχὰς οὐδὲ κἄν δύνανται νὰ γίνεται λόγος ὑπάρξεως συναλλακτικῶν θεσμῶν, ἡ δὲ νομοτέλεια τῶν ἐνεργουμένων δημοσίων πράξεων δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὅτι ἡκολούθει σειρὰν λογικῆς σκέψεως, ἀλλ' ἐπιθυμητῆς τοιαύτης προσφέρουσα ἰκανοποίησίν τινα κινητικῆς παραισθήσεως⁷. Ὅταν λέγεται ὅτι ὁ προϊστορικὸς ἱερεὺς θεοποιῇ τὸ

5. Τὸν χαρακτηρισμὸν δανειζόμεθα ἀφ' ἑνὸς ἐκ τῆς πλατωνικῆς πανθειστικῆς δοξασίας καὶ ὄρφισμοῦ, ἥτις φιλοσοφικὴν δίδει ἀξίαν, καὶ ἀφ' ἑτέρου κυρίως ἐκ τῶν νεωστὶ ἐρευνητῶν τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐμβριθέστατα ἀσχοληθέντων περὶ τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνιμισμοῦ ὡς κοινωνικὸν φαινόμενον, τὴν μαγείαν τὴν ζωλατερίαν καὶ τοὺς κανόνας συμπεριφορᾶς τῶν πρωτόγονων, ὡς ἐκ τούτου παρατέμπομεν εἰς ὕληας σχετικῶς κατὰ συνθήκην βιβλιογραφικὰς ἐνδείξεις: H. Spencer, Principe de Sociologie, T. Tylor, Primitive Cultur, Τόμ. I σελ. 423, W. Wundt, Mythus und Religion, Τόμ. II σελ. 173, Z. Frazer, The magic art κλπ., σχετικὰ κρητὰ ἐν Encyclopedia Britannica λεξ. magic καὶ Λεξικὸν Κοινων. Ἐπιστημῶν εἰς λέξ. Ἀνιμισμός.

6. Ἐνταῦθα μεταφέρομεν περιπτωσιολογικῶς τὸν Frazer ἐν ἔργῳ magic art τόμ. I σελ. 420 κ.ἐπ. ὅπου ἐνδελεχῶς ἀπτεται τοῦ θέματος ἀκολουθῶν τὰς θεωρίας τοῦ συνειρμῶ τῶν ἰδεῶν, ἐν βρασικῆν ὑποδομῆν τὴν ἀντικατάστασιν τῶν φυσικῶν ὑπὸ ψυχολογικῶν νόμων ὡς αἰτιατὸν τὰς ἐνσυνειδήτους ἐπιθυμίας τῶν πρωτόγονων, ὅθεν κατανοῦνται πλήρως αἱ διάφοροι μορφαὶ μαγείας καὶ αἱ ἐπιβιώσεις αὐτῶν.

7. Μορφὰς ἐπιθυμικῆς καὶ κινητικῆς παραισθήσεως ἀπαντῶμεν σήμερον εἰς τὸν

φετιχ αὐτοῦ ἐν τῷ χώρῳ τῆς λατρείας παραδεχόμεθα τὴν βάσιμον ἐκδοχὴν ὅτι, ὡς ἱερός θεματοφύλαξ τούτου, προσεπικαλεῖται ἵνα διὰ τῆς μεσολαβησεῖς του ἐπέμβῃ ὁ ἀποθεωθεὶς κύριος τοῦ πράγματος ὅπως σώσῃ τὴν φυλὴν ἐκ τῶν ἐπιβουλῶν τῶν ἐχθρῶν τῆς⁸. Οὕτω εἰς τὸν κύκλον τῶν δημοσίων ἐκδηλώσεων ἢ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ἱερὰ παρακαταθήκη βαθμηδὸν κατέστη τὸ σύμβολον τῆς ὁμάδος τῆς φυλῆς, διακρίσεως καὶ ὁμοιογενείας ταύτης εἰς τὰς πρωτογόνους κοινωνίας⁹, εἶτα δὲ ἐν μέτρῳ ἔτι καὶ σήμερον περιεσώθησαν ἴχνη τοιούτων ἐν τῇ προΐστορίᾳ δοξασιῶν καὶ πεποιθήσεων ὡς βιώματα μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων λαῶν εἶτε ὡς θρησκευτικῶν συμβόλων εἶτε ὡς κοινωνικῶν καὶ ἐθνικῶν τοιούτων¹⁰. Αἱ ἐν κειμένοις πηγαὶ ἄγουν εἰς τὴν διαμόρφωσιν γνώμης ὅτι οἱ ἱερεῖς οἱ πρῶτοι θεσμοθεταὶ εἶχον μέριμναν καὶ παραφυλακὴν τῶν θεσμῶν¹¹ διὰ συμβόλων εἰκονιζομένων ἐν ναοῖς οἵτινες ἐπέβαλλον ἐν αὐτοῖς τελετουργικὰ τυπικὰ θυσιῶν. Αἱ ὀσημέραι ὁμως παρατηρούμεναι ἐπιφορτίσεις καὶ νέων καθηκόντων περὶ τὴν ὀργάνωσιν διὰ τελετουργίας ἐδημιούργησε τὴν

τομέα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, ὅθεν καὶ ἡ βάσανος τῶν ἐπιθυμιῶν ν' ἀποδοθῇ τι προσιδιάζον εἰς τὴν ψυχικὴν ἱκανοποίησιν ἐκ καλλιτεχνικῆς διαθέσεως ἐπισφραγίζει τὰ ἀνάλογα συναισθήματα τὸ ἀποτέλεσμα, ὡς τοῦτο νὰ ἦτο λογικὸν καὶ πραγματικόν, βλ. καὶ S. Reinach, 'Ἡ τέχνη καὶ ἡ μαγεία ἐν Cultes, Mythes et Relig.' τόμ. I σελ. 125 κ.ἐπ., ἐνθα ἀναγλύφως περιγράφονται αἱ πρῶται καλλιτεχνικαὶ ἐπιδόσεις αἵτινες δὲν ἀπέβλεπον νὰ τέρψουν ἀλλὰ νὰ ἐξορκίσουν.

8. G. Maspero, Étude mythologie et archéologie égyptien, τόμ. Α', αὐτόθι. Τὸ ἄρθρ. Nor Thomas, Taboo ἐν Encyclopedia Britannica, ἐνθα ἐμπεριστατωμένως ἀνατέμνεται ἡ ἔννοια τοῦ ἰσίου, τοῦ ἱεροῦ (sacer) τῶν πραγμάτων προϊόντων μυστηριώδους δυνάμεως καὶ εἶναι κληρονομιαῖς ἢ ἔμμεσα προϊόντα δανεισμοῦ ἐνὸς ἱερέως ἢ ἀρχηγοῦ. ἅπανα ἐπιβάλλουσι καὶ εἰς τελετουργικὰς ἀπαγορεύσεις καὶ ἐξίλασμούς.

Σ η μ. Ἐν τῷ παρόντι πονήματι παραπέμπομεν ἀναγκαστικῶς εἰς συγγράμματα ἀπέχοντα τὴν διατριβὴν ἐνὸς γνησίου καθ' αὐτῷ οἰκονομικοῦ θεσμοῦ αἰσθανόμενοι τὴν ἀνάγκην ὅπως φωτισθῇ περισσότερον ὁ ὀβλος τὸν ὁποῖον διεδραμάτισε γενικώτερον ἢ παρακαταθήκη ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς διαδρομῇ, ἀφ' ἑτέρου ἀναγκαστικῶς ἔνεκεν δυσυπερβλήτων δυσχερειῶν καταφεύγομεν εἰς αὐτὰ λόγῳ ἔλλειψως πηγῶν καὶ μαρτυριῶν τῶν ἀπωτάτων ἐν τῇ προΐστορίᾳ κοινωνιῶν αἵτινες μᾶς εἶναι πλέον γνωσταὶ ἐν τῇ κλασσικῇ ἐποχῇ. — Πηγὴν ἐν προκειμένῳ νοοῦμεν ὡς εἰκόσ, τὰ ἱστορικὰ ἔργα, τὰς ἐπιγραφάς, μνημεῖα κλπ.

9. Ch. Chuilliat, Le système Totémique, Παρίσι 1936, S. Reinach, Cultes, Mythes κλπ. 1909 τόμ. I σελ. 17 κ.ἐπ.

10. Ἐμπεριστατωμένως παρατηρήσεις ἔκαμε νῦν καὶ ὁ E. Durkheim εἰς τοὺς ἀγρίους λαοὺς ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ Μελαησίᾳ.

11. Θεσμοὶ εἶναι οἱ ἄγραφοι κανόνες δικαίου αἱ ἐν τῇ προΐστορικῇ ἐποχῇ καλούμεναι θέμιστες ἔλκοντες τὴν καταγωγὴν οὐχὶ ἐξ ἀνθρωπίνων θεσπισμάτων ἀλλ' ἐκ θεῶν τοιούτων, βλ. Διογ. Λαέρτ. Α', β', 58, Ἀριστ. Ἀθην. Πολ. 3,4. Πρὸς τὰ ἔργα τούτων προσμοιάζουν τὸ τοῦ Ρωμαίου Πραιτωρος edictum perpetuum. Οὔτοι ἀργότερον ἐν Ἑλλάδι εἰσήγουν τὰς συνθήκας δίκας ἀπὸ συμβολῶν, Πολυδ. Η, 88, Δημοσ. Ζ' 9, Ἀριστ. 59,2 ἔτι δὲ καὶ τὰς εἰσαγγέλιας εἰσαγγέλλουσιν εἰς τὸν Δῆμον κλπ. Ἀμφισβητοῦνται ὑπὸ L. Mitteis βλ. Ἱστορία Γ. Πετροπούλου, σελ. 38 σημ. 5.

ἀνάγκην ἐπαυξήσεως τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἀσχολουμένου οὕτως εἶπεν περὶ τὴν ἱερὰν διοίκησιν ¹². Εἰς τοῦτο συνέτεινε καὶ ἡ ἐν τοῖς ναοῖς συγκέντρωσις κινητοῦ πλοῦτου ἐξ εἰσφορῶν τῶν μελῶν τῆς φυλῆς ἀνάλωμα τῶν θεῶν ὡς τῶν σφαγιασθησομένων πρὸς θυσίαν αὐτόθι ζώων, καὶ ἡ ὕργάνωσις μετὰ τὸ πέρας τῆς λατρείας δημοσίων γευμάτων. Οὐχ ἤττον κατὰ τὴν ἱεροθυτικὴν ταύτην περίοδον ἦτις λόγῳ ἐλλείψεως στοιχείων δὲν δύναται νὰ ἐντοπισθῇ χρονολογικῶς μὲ ἀκρίβειαν, πιθανὸν νὰ ἀνεφύσχην αἱ δημόσια δαπάναι διὰ τῆς ἱερᾶς διοικήσεως ¹³.

Τ' ἀναλώματα κατὰ κύριον λόγον ὑπήγοντο εἰς τὴν ἱερὰν διοίκησιν προσφερόμενα εἰς θυσίας ἢ ἐορταστικὰς ἐκδηλώσεις δημοσίου χαρακτήρος ¹⁴, ἦσαν δὲ κυρίως βόες, αἴγες κλπ.

Κατὰ θεωρίαν τοῦ B. Laum, πρβλ. A. Ἀνδρεάδῃ Α' Τόμ. ἔκδ. 1928, σελ. 260, ἀναφερομένην εἰς τὴν ἐν γένει οἰκονομίαν τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, τὰς εἰσφορὰς ἀπετέλουν ἀρχικῶς οἱ πρὸς θυσίαν προσφερόμενοι βόες ¹⁵. Ἐκπύρωθεν τῆς θυσίας καὶ μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς, παρτίθεντο τὰ δημόσια γεύματα ὡς ἀμοιβὴ διὰ τὰς προσφερθείσας ὑπηρεσίας. Οὕτω κατὰ τὰ πρῶτα μεταλλικὰ νομίσματα ἔλαβον τὴν μορφήν ὀβελίσκων τὰ μετονομασθέντα ὄβωλα ἐκ τῶν χρησιμοποιηθέντων πρὸς ὄπτησιν ὀβελίσκων ἵτινα ἀρχικῶς προσεφέροντο ὑπὲρ ὡς μισθοὶ καὶ βραβεῖα μετὰ τῶν ὀβελῶν. Οἱ δὲ σχετιζόμενοι μὲ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἱερῶν σφαγείων οἱ καλούμενοι κωλακρέται ἐκ τῆς λέξεως κῶλα, ἦτοι τὰ ἱερεῖα, τῶν ὁποίων ἔκειρον τὰ μέλη (ἔκοπτον) καὶ τὰ κατένειμον ¹⁶. Ὁ Laum δέχεται τὴν θεωρίαν τοῦ Βιλάμοβιτς κατὰ τὴν ὁποίαν τ' ἀφιερούμενα ὄρεπανα τῇ θεᾷ Ἀθηνᾷ ἀπετέλεσαν τὰ πρῶτα νομίσματα οὐχὶ ὡς γεωργικὰ ἐργαλεῖα, ἀλλ' ὡς σύμβολα διότι ταῦτα ἐχρησιμοποιούντο κατὰ τὰς ταυρο-

12. Βλ. Ἀ. Ἀνδρεάδῃ, Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Δημοσ. Οἰκονομίας, τόμ. Α', σελ. 260, ἔκδ. 1928, ὁμοίως ὁ W. Robertson Smith ἐν ἔργῳ The religion of the Semites, Λονδῶν 1907, ἐξόχως σκιαγραφεῖ τὴν εἰκόνα τῆς θυσίας ὡς ἱερᾶς πράξεως sacrificium ἐκδήλων ἐπικοινωνίας καὶ συμφιλώσεως πρὸς τὰς θεότητες διαδραματίζουσα τὸν αὐτὸν ρόλον εἰς ὅλας τὰς θρησκείας. Ὅθεν τὸ ἱεροθύτον ζῶον ἦτο ἡ παρακαταθήκη τῶν θεῶν ἡτις ἀναζητεῖται διὰ τῆς τελετουργικῆς θυσίας.

13. Βλ. Ψευδοξενόφων Ἱ, 9, 1. Franel, The cults in the gr. States, τόμ. V, Ὁξφόρδῃ.

14. Δημοσθένης Κ.Δ. 96-7.

15. Ξενοφ. Ἀθην. Πολ. β, 9 «Θύουσι δημοσίᾳ μὲν ἡ πόλις ἱερεῖα πολλὰ, καὶ Βουεκη, Staats Ath I, 296a.

16. Σουίδακ λ. κωλακρέτης ἢ κωλακρέτης :: οἱ ταμίαι τοῦ δικαστικοῦ μισθοῦ καὶ τῶν εἰς τοὺς θεοὺς ἀναλωμάτων. Ἀριστοφ. Σφήκες 695, ἐπιγραφή ἐν Corpus Inscr. Atticarum, CIA II 602, Ἀριστ. Ἀθην. Πολιτεία Ν. Φρανατάτου σελ. 62, εἶναι οἱ φύλακες τῶν θησαυρῶν ἐν ναοῖς. Ὁ Gilbert, Πολ. σελ. 131 φρονεῖ ὅτι ἦσαν κατ' ἀρχὴν οἱ κατακρευοργούντες τὰ ἱερεῖα ἔφα οἱ βοηθοὶ τοῦ βασιλέως, ἱερέως κατὰ τὰς θυσίας καὶ τὰ ἐπακολουθούντα δείπνα. Ὅτε παρεῖλθον οἱ χρέονοι τῶν δωροφάγων βασιλέων ἐγένοντο οἱ ταμίαι τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων βλ. καὶ Lange σελ. 68 σημ. 116. — Ὁμοίως Ὀδυσ. Ν. 217, Α 325-6, 69. 63, 367 κλπ.

μαχίας αἵτινες ἦσαν τρόπος λατρείας τῇ θεᾷ, ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐμφάνισις τοῦ νομίσματος συνδέεται πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν δογματοῖουρουργίαν ¹⁷.

Οἱ τοιοῦτοι πρῶτοι δημοσιονομικοὶ ὑπάλληλοι ἦσαν οἱ ἐξελιχθέντες εἰς ταμίας, λέξις καὶ αὕτη σύνθετος ἐκ τοῦ τέμνειν τὰ ἱερεῖα, εἶναι οἱ ἱερεῖς οἱ ἔχοντες μέριμναν καὶ παραφυλακὴν ἢ τὴν δαπάνην τῶν ἱερῶν τοῦ θεοῦ ¹⁸.

Αἱ λέξεις ταμεύω, ἱερεύω, sacrifico ἱερατεύω ἦσαν ἀρχικῶς ταυτόσημοι : «Ὁ δὲ ἱερεὺς αὐτὸς ἔστηκεν ἡμαγμένος καὶ ὡσπερ Κύκλωψ ἐκεῖνος ἀνατέμνων καὶ τὰ ἔγκρατα ἐξαιρών καὶ καρδιουλικῶν, καὶ τὸ αἷμα τῷ βωμῷ περιχέων». Ἡ ἰδέα ὅτι τὰ θύματα ἦσαν ἱερά ἐρείδεται ἐκ τῆς ὡς ἐξεθέσαμεν ἀπόψεως τῆς ἀναμιστικῆς οὐτοπίας τοῦ ἀνθρώπου περὶ ζῶων ὡς τοῦ ἱεροῦ ταύρου, καὶ ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν μελῶν τῆς πατριᾶς ἠδύνατο νὰ ἐγγίσῃ ταῦτα ὡς ἐνσαρκώνοντα μίαν μορφήν θείας προελεύσεως, ἐκτὸς τῆς κοινῆς εὐθύνης ὀλοκλήρου τῆς φυλῆς ὅτι μὲ τὴν προσφοράν πρὸς θυσίας ¹⁹ ἐπίστευον ὅτι ἐπήρχετο ὁ ἰδεατὸς σύνδεσμος μεταξύ των. Ἡ θυσία ἦτο μυστήριον καὶ ἡ βρωσις τοῦ ἐμπειπιστευμένου ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἱεροῦ ζώου, ὡς μέλους καὶ αὐτοῦ τῆς φυλῆς, ἦτοι τοῦ πρωτογόνου ζωομόρφου θεοῦ ἐνίσχυε τὴν ἀποψιν τῆς ἐσωτερικῆς ἐπικοινωνίας τῆς Κοινότητος μὲ τὴν θεότητα, καὶ τὴν τάσιν ὁμοῦ τὰ μέλη ὁμοιάσουν δὴθεν μὲ αὐτήν. Ὁ λόγος ὅθεν τῆς ὑπαγορεύσεως μιᾶς ἀνάγκης προσδίδει βαθυτέραν σημασίαν. Τὸ νόημα τοῦ δημοσίου γέυματος ἐδημιούργησεν ἀργότερον εἰς τοὺς ὁμοτραπεζίους ἕνα ἱερὸν δεσμόν, ἀλλὰ εἰς τὰς πανραχάϊους ἐποχὰς ἡ ἀπὸ κοινοῦ κατανάλωσις ἱερᾶς σαρκὸς ἦτο καθ' αὐτὸ σκοπὸς διότι εἶχε δημιουργηθῆ ἡ πεποιθήσις ὅτι εἰς ταύτην συμμετεῖχον οἱ θεοὶ καὶ οἱ λατρεύοντες αὐτούς ²⁰.

17. Τὸ πρῶτον λακωνικὸν νόμισμα ἦτο ὁ ὀβελίσκος G. Gilbert, Πολ. σελ. 92. Τινὲς φρονοῦν ὅτι κατὰ τοὺς Ὀμηρικοὺς χρόνους ἦτο διαδεδομένον εὐρέως τὸ κερματικὸν νόμισμα, ὠνομάζοντο δὲ ἑκατόμβοια ἐνεκάμβοια ἢ δεκάμβοια, ἀναλόγως τῆς ἀνταλλακτικῆς ἀξίας, ἐπὶ τῶν ὁμοίων εἶχεν ἀποτυπωθῆ ἡ εἰκὼν τοῦ ἱεροῦ βόου (Πολυδεύκιος Θ. 73). Πλεῖστον βλ. τὸ δίκαιον κατὰ τοὺς Ὀμηρικοὺς χρόνους Ἰωάννου Ζέπου ἐν Ἀρχ. Ἰδιωτ. Δικαίου 1943.

18. Βλ. G. Gilbert, Ἐγχειρίδιον σελ. 131 σημ. 1, Lange σελ. 68 σημ. 116, Ἡροδοτ. 8, 51 Schoemann - Culuski, σελ. 167, Σουτδα λεξικόν : Ταμεσίχροα = τέμνονται τὸ σῶμα. ταμειέται ἐστὶ τὸ διοικεῖν, ἀποκρύπτειν, φυλάττειν, Εὐριπ. Ἴων. 55 : Δελφοὶ σφ' ἔθεντο χρυσοφύλακα τοῦ Θεοῦ ταμίαν τε πάντων πιστόν. Ἡσύχιος = Ταμείσθαι, ἀπομερίσαι, τὸ δὲ ἱερεῖον, victima, Rostia εἶναι τὸ σφαγιαζόμενον καὶ θυσιαζόμενον ζῶον, En. Stefano, Thesaurus Cr. Linguae λεξ. Graz 1954 : Τὸ ἱεράτευμα, sacerdotium ἢ περὶ τοὺς Θεοὺς ἐπιμέλεια. Πατ. Νομ. 6. Ὁ Σουτδας εἰς τὴν περὶ ἱερουργίας καὶ ἱερατικῆς φιλοσοφίας, ἀποδίδει ταύτην εἰς τοὺς αἰγυπτίους «Αἰγύπτιοι δὲ ταῦτα εἰσὶν οἱ πρῶτοι φιλοσοφοῦντες, ἀπὸ γὰρ τῶν Αἰγυπτίων ἕκαστα τούτων οἱ Πυθαγόρειοι ἐξήνεγκαν εἰς τοὺς Ἕλληνας.

19. Εἰς τὰς βουφονικὰς ἐορτὰς ἐν ἀρχαίῃ Ἀττικῇ αἱ θυσίαι συνομαδεύοντο μὲ πραγματικὰς δίκας καὶ ἀνακρίσεις ὄλων τῶν συμμετασχόντων εἰς ταύτας.

20. Ἐν Ἀθήναις ἦγον πολλαπλασίας ἐορτὰς τῶν ἄλλων Ἑλληνίδων πόλεων ἐνίοτε ὑπερτραχηλοῖσι βόας ἐθύνοντο εἰς τὴν ἐορτήν, Ἴσοκρ. Ζ, 29 CIA I 188, ἡ δ' ἑκατόμβη (θυσία

Τ' ἀνάλωματα τοῦς θεοῖς ἦτοι τὰ ἱερὰ ζῶα ἀντεπροσώπευον κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους καὶ μέτρον ἀνταλλαγῆς προσφερόμενα ὑπὸ τῶν πολιτῶν, εἶτα δὲ ὑπὸ τῶν πόλεων καὶ τῶν δήμων, οἵτινες ἐπέβαλλον εἰς τοὺς δημότας τὴν εἰσφορὰν. Ἡρησκευτικὴ καὶ τιμητικὴ ἀρχὴ ἦτο ἡ τῶν βοωνῶν ἐκλεγομένων ὅπως ἀγοράσουσι βοῦς πρὸς θυσίας²¹. Τοῦτο δύναται νὰ λεχθῆ κατὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ συναλλακτικοῦ τοῦ νομίσματος²² αἱ εἰσφοραὶ τοῖς θεοῖς ἐγένοντο καὶ εἰς χρῆμα ἢ πολύτιμα μέταλλα²³. "Οἱ δι' ἱερειῶν ἐγένοντο τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα ἐκ τῶν κατατεθειμένων ἐν ναοῖς ὑπὸ μορφήν ἱερᾶς παρακαταθήκης, ἀναφέροντες χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους § 22, 7 Ἀθην. Πολ. ὅτι παλαιότερον ἐγένοντο καὶ διανομαὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων, χρημάτων εἰς τοὺς πολίτας κατὰ τὸ ἔθιμον τῶν διανομῶν τῶν θυσιαστηρίων γευμάτων²⁴. Συμφώνως τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ ἰδίου ἐν § 23, 1 καὶ Πλουτ. Θεμ. 10 κατὰ τὰ μηδικὰ δὲν ὑπῆρχον ἀποταμιευμένα οἰκονομίαι. Πιθανολογεῖται ὅτι

ἑκατὸν βοῶν εἰς τὰ μεγάλα Παναθήνια ἦτο εἰκονικὸς ἀριθμὸς. Ἐξ αὐτῶν ἐπορίζοντο τὰ διάφορα ἔσοδα ὡς τὸ δερματικὸν τὸ ὅποιον εἰς 7 μῆνας τοῦ 334 ἀνήλθεν εἰς 5148 δργ. CIA II 741. Ὅσα ἄλλα ἐδαπανῶντο πρὸς τοὺς μουσικοὺς καὶ γυμνικοὺς ἀγῶνας τῶν Παναθηναίων, Διονυσίων, Δελφικῶν κλπ. ἐορτῶν κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους Δημοσθ. Δ 35. Gilbert, Πολ. σελ. 417. Α' Ἀνδρεάδης, Α' τόμ. σελ. 285.

Ὁ Β. Laum ἠδύνατο νὰ ἰσχυρισθῆ μετὰ πεποιθήσεως ὅτι αἱ δαπάναι διὰ Ἡρησκευτικῶν σκοποῦς ἐν παναρχαίοις χρόνοις, ἦσαν αἱ μόναι ἀποτελοῦσαι πρόσσοδον καὶ τρόπον ἀμοιβῆς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Ὁ Ἀνδρεάδης ἀναφέρει ὅτι κατ' ἀρχαίς ἡ ἐκ δερμάτων πώλησις ἀπέτελλε σταθερὸν ἔσοδον τῆς ἱερᾶς διοικήσεως. βλ. καὶ τὸ ἄρθρ. τοῦ Caillemet ἐν Darenberg παρὰ Saclio καὶ τὸ σχόλιον τοῦ Ἀριστοφάνους (Σφήμας 633) ὅτι τὸ ἔκτον τοῦ ἔτους κατηναλλίσκετο εἰς ἑορτάς, δι' ἧ καὶ αἱ ὑπέροχαι δαπάναι τῆς ἱερᾶς διοικήσεως ἀπορροφῶν πλεονῶν τὸ 1/5 τῶν ἐνδήμιον ἔσόδων τῶν πόλεων εἰς τοὺς κλασσικοὺς χρόνους.

21. Gilbert σελ. 318. CIA II 163, 171. Ὁδοὶ παρὰ τῆς πόλεως ἤρουντο, Δημ. Κ.Α., 17) ἦσαν δὲ εἰς ἡ πλείονες.

22. Ἡροδ. 6, 127. Πausan. 6, 22, 2. Στραβ. σελ. 376.

23. 10. ἐπιγραφὴν ἢς τὸ ἐλλειπόμενον ἐν CIA IV, 3, 373 πρὸς Gilbert σελ. 290 σημ. ἀναθέτουσι οἱ Ταμίαι τῇ Ἀθηνᾷ τάδε χαλκία» Busolt gr. Gesch. 2, 277, 6.

24. Ἡ τοιαύτη ἐθιμοτυπία ἐπέζησε καὶ κατὰ τοὺς μετακλασσικοὺς χρόνους ὑπὸ μορφήν θεωρίας ὅπως δύναται καὶ οἱ πλεόν ἄποροι τῶν πολιτῶν νὰ τέρπωνται. ἦτο δὲ αὕτη ἡ διωβολία, βλ. Ἀριστ. 28, 3. Ὁ Φιλόχορος παρ' Ἀρποκρ. φησὶ ὅτι τὸ θεωρικὸν εἶναι νόμισμα τῆς θεᾶς καὶ Ἰσοκρ. H 82. Τὰ τοιαῦτα ἔξοδα ἦσαν λίαν σημαντικά, τὸ 407 ἐδόθησαν κατ' ἐπιγραφὴν ἐν CIA I 189a χρῆματα πολλὰς ὑπὸ τῶν Ταμιῶν τῆς Ἀθηνᾶς εἰς διωβολίαν, πλείονα βλ. Gilbert, Πολ. 417 ἐνθα καὶ βιβλιογραφία. Boeckh, Staatsh. der Athen 2, 11, 12 κλπ. Michel ἐν ἄρθρῳ παρὰ Saclio σχετικῶς μετ' θεωρίας ἐν Δήλω. Θήβας κλπ. Α'. Ἀνδρεάδης, σελ. 285, τόμ. Α', ἐκδ. 1928.

Ἐν συμπεράσματι συνάγεται ὅτι αἱ δαπάναι αὗται οὐσαι ἀπαραίτητοι συνέβαλλον μεγάλως εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ ἀρχαίου πνεύματος, ἀντιθέτως ἡ ἔλλειψις τοιούτων ἐκδηλώσεων, θὰ ἐζημίωον τὴν συνουγὴν τῶν πόλεων καὶ τὴν ὁμοιογένειαν τῶν Ἑλληνικῶν φυλῶν. δεδομένου ὅτι οὐχὶ μόνον ἐνίσχυον τὸ Ἡρησκευτικὸν συναίσθημα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔθνικόν καὶ τὸ ἡθικόν τοιούτων τῶν ἀρχαίων.

μέχρι τότε δὲν ἀντιμετωπιζέτο ἡ ἄμεσος ἀνάγκη στρατιωτικῆς ὀργανώσεως καὶ αἱ δαπάναι διὰ πολεμικὰς χρείας ἦσαν περιτταί, ὡς ἐκ τούτου αἱ εἰσφοραὶ ἐχρησιμοποιοῦντο δι' ἀνεγέρσεις ναῶν, τὴν συντήρησιν αὐτῶν, ὡς καὶ τὴν μισθοδοσίαν τῆς διοικήσεως. Ἡ ἀπαρχὴ τοῦ καταμερισμοῦ τῆς δημοσίας διοικήσεως ὡς καὶ τῆς δημοκρατικοποιήσεως τῶν πόλεων τῆς προκλασικῆς Ἑλλάδος, συντέμνειν εἰς τὴν ἀνάπλασιν νέων θεσμῶν καὶ ἀρχόντων αὐτῶν. Τὸ ἔτος 683 λίαν σημαντικὸς σταθμὸς διὰ τὰς Ἀθήνας, διότι ἐν αὐτῷ κατηργήθη ἡ δεκαετής ἀρχὴ τοῦ βασιλέως πολεμάρχου καὶ κατέστη ἐνιαύσιος, «ἐννέα ἀρχοντες ὁμνύουσιν . . . . θεσμοθέται δὲ πολλοῖς ὕστερον ἔτεσιν ἠρέθησαν ἤδη κατ' ἐνιαυτὸν αἰρουμένων τὰς ἀρχὰς ὅπως ἀναγράφαντες τὰ θέσμια φυλάττωσι πρὸς τὴν τῶν παρανομούντων κρίσιν»²⁵, οὕτω ἤδη εἰκάζεται ὅτι ὁ διὰ τοῦ ἱερατείου περιορισμὸς τῶν ἐξουσιῶν προκύπτει κατάδηλος²⁶.

Ὁ Σόλων ἀργότερον ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις εἰσήγαγε τὸ σύστημα τῆς ἀναδείξεως ἀρχόντων τὸ πλεῖστον διὰ κληρώσεως.

Οἱ ταμίαι ἐγένοντο τῶρα κληρωτοί, δέκα τὸν ἀριθμὸν, εἰς ἐξ ἐκάστης φυλῆς ἐκ τῶν πεντακωσιομεδίωνων, ἐπὶ τετραστῆ ἡμετεία²⁷. Τὸ γεγονός ὅτι κληροῦνται ἐκ τῶν πεντακωσιομεδίωνων δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι οὗτοι διαφυλάττουσι μεγάλα ποσά, καὶ διὰ τῆς περιουσίας των παρέχουν ἐγγύησιν ἐξ ἐνδεχομένων καταχρήσεων, ἐνῶ πρὸ τοῦ Δράκοντος ἔδει νὰ ἔχουν οὐσίαν μόνον δέκα μνῶν.

Οἱ ἀνωτέρω ἀρχοντες εἶναι οἱ ἱεροὶ θεματοφύλακες «τῆς θεοῦ» ἢ «τῶν

25. Ἀθην. Πολιτεία Ἀριστ. κεφ. 3 «Ὅσοι ποιοῦντες ὄρχιζ ἕνα ἐν τῇ ἀρχῇ ἐπὶ τῷ ὀρκίῳ λίθου καὶ ἕτερον ἐν Ἀκροπόλει, ὅτι δὲν θὰ λάβωσι δῶρα ἕνεκα ἀρχῆς, καὶ ὅτι ὁ ἀσφαλίζωσι τὰ θέσμια (ἄγραφοι κανόνες δικαίου) ἐν ἐλλείψει κώδικος ἐν ἔδωκεν ἀργότερον ὁ Δράκων. Ἐκαστος τῶν τριῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων εἶχε μεθ' ἐαυτοῦ δύο θεσμοθέτας πρὸς βοήθειαν εἰς τὰ δικαστικά των καθήκοντα — ἀναγράφαντες τὰ θέσμια — ἦτο: χαρᾶντες τὰ θέσμια ἐπὶ λιθίνῃς πλακῶς καὶ τοποθετοῦντες ἐν δημοσίῳ χώρῳ. Ἐπίσημος ἔδρα αὐτῶν ἦτο τὸ βουκολεῖον ἐνθα διενεργεῖται καὶ λατρεῖα τοῦ Διονύσου ὅστις παρίστατο ἔχων κροκίην τὰύρου, δι' ἧ καὶ οἱ λάτρες αὐτοῦ καλοῦνται βουκόλοι. Εὐρύπ. Βαρχ. 100, 920-922.

Ἡ ἀνάδειξις ὅμως τούτων τῶν λειτουργῶν ἐγένετο ὑπὸ τῆς Ἀρείου Πάγου Βουλῆς (κεφ. 8 § 2 Ἀθην. Πολ.).

26. Gilbert, Πολ. σελ. 69. Ἐν Σπάρτῃ εἰς τοὺς ἐφόρους ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ ὑπὲρ τῆς διοικήσεως τῶν οἰκονομικῶν διότι καὶ τὰ δημόσια χρήματα ἐφύλαττον καὶ τὰ λαφύρα παρελάμβανον, καὶ τὰ τέλη εἰσέπραττον, ὁμοίως τοῦ αὐτοῦ σελ. 129. — Ἐν αὐτοῖς οἱ ταμίαι οὐδέποτε ἀπετέλεσαν ἀρχὴν ὡς καὶ ἕτερα ὄργανα, κρωδαῖται, λαφυροπόλοι κλπ. βλ. Gabriel de magistratio — Lacedaemonior σελ. 15 ἐπ.

27. Τὸ σύστημα ἀναδείξεως ἀρχόντων διὰ κληρώσεως ἀπεδίετο εἰς τὸν Κλεισθένην, κατὰ Fustel de Coulange θεωρεῖται πανάρχαιος θρησκευτικὸς θεσμὸς.

Ἀριστοτ. 8, 1 : σημεῖον ὅτι κληρωτὰς ἐποίησεν ὁ περὶ Ταμιῶν νόμος ἐκ τῶν τιμημάτων καὶ ἐπιγραφῆ ἐν CIA I 32. CIA II 331.

τῆς θεοῦ»²⁸. Ἐπιρρωννύει τὴν ὑπόψιν ἢ ἰδέα ὅτι τὰ χρήματα κατατίθενται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς ὡς θεματοφυλάκιον τῆς πόλεως, διότι καὶ ἐκ τοῦ φόβου τῆς ποινῆς τῆς ἱεροσυλίας θὰ ἦσαν ἀσφαλῆ²⁹.

Ὁ Σόλων διεΐδεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐστέρει τῶν ναῶν τοῦ κινητοῦ πλοῦτου οὔτε νὰ περιώριζε τὰς ὑπὸ τῶν διαπλασθειῶν συνηθειῶν σπατάλας ἀνευ προσκρούσεως εἰς τὸ βαθύ θρησκευτικὸν συναίσθημα τῶν πολιτῶν, ἀφ' ἐτέρου ἔνεκα τοῦ ἀνθούοντος ἐμπορίου³⁰ ἀνοδος τῆς μεσαίας ἀστικῆς τάξεως ἤτις ἐν ἐπιμέτρῳ, ἡξίου ἐφ' ὅσον ἐφορολογεῖτο³¹ συμμετοχῆν ἐνεργητικώτερον εἰς κοινά, ἔλαβε σειρὰν νομοθετικῶν μέτρων διασφαλίζόντων τὴν ἐναλλαγὴν τῶν ἀρχῶν, ἀναδεικνυμένων μεταξὺ τῶν ἀρίστων καὶ ὑφισταμένων τῶν ἔργων αὐτῶν πολλαπλῶν ἐλέγχων, ἐπὶ πάσης δὲ παρατηρηθησομένης καταχρήσεως ἐξουσίας ἰδίᾳ ἐπὶ διαχειρίσεως χρημάτων, ἐμερίμνησεν ὅπως ἐπιβληθῶσι βαρύνονται ποιναὶ ὡς τοῦ πολλαπλασίου τοῦ καταχρῶντος ποσοῦ, τὴν τῆς ἀτιμίας, καὶ ἱεροσυλίας καὶ τὰ τοιαῦτα³².

28. Gilbert σελ. 290, CIA 809a στ. 215, 612, 677, 698. Τὸ πλήρες κείμενον τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἐξουσίας αὐτῆς εἶναι τὸ ἐν CIA I 117 κ.ἐπ. 188, ἀπαντες ἀπετέλουν συντηρῆσαι ἐξέλεγον δὲ τὸν ἐναύσιον πρυτανεύοντα αὐτῆς. Αἱ ἐν ἐπιγραφῇ ὡς ἀνωτέρω μνεῖται ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν ἐγκατεστημένην ἐν Ἀκροπόλει, τοποτηρητὴν καὶ θεματοφύλακα τῶν ἱερῶν χρημάτων καὶ ἀναθημάτων τῆς πολιᾶδος Ἀθηνᾶς προστάτιδος τῆς πόλεως. Περὶ ἐγγυήσεως τὴν ὑποῖσαν εἶδει νὰ εἶχον καὶ οἱ ἕτεροι αἰρετοὶ ἀρχόντες, στρατηγοὶ, ἵππαρχοὶ κ.λπ. βλ. χωρίον τοῦ Ἀριστοτ. 1, 2 καὶ σχετικῆ διὰ τῆς καθορίζουσα ὅτι μέχρις οὗτου δώσωσιν οὗτοι λόγον καὶ εὐθύνας (ἀπολογισμὸς πεπραγμένων κατὰ τὴν λῆξιν τῆς θητικῆς αὐτῶν νὰ εἶναι οἱ πρυτάνεις καὶ οἱ τῆς βουλῆς ὑπόλογοι ὅτι ὄντως ἔχουσι τὴν κακωνοσιμένην περιουσίαν. — Ἀνδοκιδ. 10, 36 : Τοὺς ταμίαις τῆς θεοῦ καὶ τῶν ἄλλων θεῶν καὶ 17, 20 : Ταμίαν τῆ πόλει τῶν ἱερῶν χρημάτων, Busolt, Gesch. τ. 2, 277, 6.

29. Περὶ τοῦ τόπου ἀκριβῶς ἔνθα ἐφύλασσοντο οἱ θησαυροὶ ἐπιμαρτυρεῖ τὸ δευτέρον μέρος τῆς ἐπιγραφῆς ἐν CIA I 32 «Ταμειρέσθω τὰ μὲν τῆς Ἀθηναίας χρήματα ἐν τῷ ἐπὶ δεξιᾷ τοῦ ὑπισθοδόμεου τὰ δὲ τῶν ἄλλων θεῶν ἐν τῷ ἐπὶ ἀριστερᾷ, διότι τῶν ἄλλων ναῶν φύλακες θησαυρῶν, ὀνομαζόμενοι τῶν ἄλλων θεῶν, κεχωρισμένοι ἀρχόντες, Δημοσθ. Τιμοκρ. σελ. 743, I, οἵτινες ἐπὶ τι διάστημα ἀπέτέλεσαν ἐν σῶμα βλ. ψήφισμα Ἀνδοκ. Μυστ. σελ. 36, πρβλ. Ἀριστ. Ἀθην. Πολιτεία — Φαριντάτου σελ. 126, Busolt gr. Gesch. τ. 2 σελ. 339. «Ὅτι οἱ θησαυροὶ ἦσαν ἱεροὶ βλ. Beloch εἰς N. Rein Staatsh. I. 575.

30. Θουκυδ. 7, 24 : «Ἄτε γὰρ ταμειῶν χρωμένων τῶν Ἀθηναίων τοῖς τείχεσι πολλὰ μὲν ἐμπόρων χρήματα καὶ σίτος ἐνήν».

31. Ποίους φόρους κατέβαλλον εἶναι ἀκόμη ἀνεξακρίβωτον, ἢ ἀπαρχὴ τοῦ φόρου εἰς τὴν θεῖαν, ἰδὲ ἐν CIA I 226, 260, 315, Gilbert σελ. 408 σημ. 1. Holwerda σελ. 113-4. Τῶν φόρων κατατίθεναι κατὰ τὸν ἐναυτὸν βλ. CIA I 32.

32. Ἐπὶ κλοπῆς ἢ ὑπεξαίρεσεως χρημάτων βλ. συναφῶς Ἀριστ. χωρίον περὶ ἐλέγχου καὶ λογιστῶν 54, 2 συνήθης ποινὴ δεκαπλασία, Meier - Schoemann, τόμ. 2 σελ. 454-5. Kohler ἐν CIA II 578, Gilbert σελ. 272 σημ. 1. Ἄν ἐκ τοῦ ἐλέγχου ἐπεΐθοντο οἱ λογισταὶ ὅτι καλῶς διώκησε τὴν ἀρχὴν ὁ ὑπόλογος ὑπεύθυνος ἀφοῦ ἤκουον καὶ τῶν συνηγόρων τὴν γνώμην, εἰσῆγον τὴν εὐθύναν εἰς τὸ δικαστήριον ἵνα δοθῇ λόγος καὶ εὐθύνη περὶ πάντων τῶν κατ' ἀρχὴν. Περὶ σφραγίσματος τῶν λογαριασμῶν βλ. Boeckh, Staatsh. Ath. τ. I. 272, ὁμοίως A. Ἀνδρεΐδη σελ. 471, ἐκδ. 1928.

Παραπλήσια καθήκοντα εἶχον οἱ ταμίαι εἰς πλείστας πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἰωνίας. Σπάρτην, Τέω, Ἴασον, Ἀλικαρνασσὸν κλπ. ³³. Περί τῶν πόρων τῶν ναῶν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς κλασικῆς ἐποχῆς ἔχουν διατυπωθῆ διάφοροι εἰκασίαι, τῷ ἦντι αἱ ἐν κειμένοις μαρτυρίαι καὶ πηγαὶ ἄγουν εἰς τὴν σκέψιν ὅτι οἱ ἄμειστοι φόροι ἐξέλιπον ἐν Ἑλλάδι ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἀντιθέτως ἢ ἐπιβολῇ τοιούτων εἰσφορῶν εἰς τοὺς πολίτας ἐθεωρεῖτο βάρβαρος συμπεριφορὰ τῆς πολιτείας παράλογος ἀντιτιθεμένη πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας ³⁴. Ἀρυόμενοι ἐκ τοῦ ἔργου Οἰκονομικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ὅπερ πιθανὸν νὰ εἶναι τοῦ Θεοφράστου, ὁ Μέγας Βασιλεὺς εἶχεν ἐπιβάλει μέσῳ τῶν σατραπῶν του εἰς τοὺς ὑπάρχουσας του πλὴν τῶν ἐτέρων καὶ τὸν ἐπικεφάλαιον (κεφαλικὸν) φόρον. Ἐνῶ παρ' Ἑλλήσι ὁ Ψευδοαριστοτέλης λέγει ὅτι «κρατίστη μὲν πρόσδος ἢ ἀπὸ ἰδίων ἐν τῇ χώρᾳ γιγνομένη, εἶτα δὲ ἢ ἀπὸ ἐμποριῶν καὶ διαγωγῶν δηλαδὴ τῶν ἐμμέσων φόρων τῶν διαγωγῶν καὶ ἐλλιμενίων ³⁵. Ποῖον ὅμως λογαριασμὸν ἐπίστανον τὰ τοιαῦτα ἔσοδα ἐν τοῖς ταμιακοῖς βιβλίοις εἶναι σχετικῶς ἀνεξакριβέωτον καὶ διαφεύγει τὰ ὅρια τῆς παρούσης μελέτης. (Ο) Ἀριστοτέλης ἐν Ἀθηναίων Πολιτεία ἐν § 30 μαρτυρεῖ . . . «καὶ ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων τῇ θεῷ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς δέκα καὶ ἑλληνοταμίαις, καὶ τῶν ἄλλων ὁσίων χρημάτων ἀπάντων εἴκοσιν. οἱ διαχειριοῦσι καὶ ἱεροποιούς καὶ ἐπιμελητὰς δέκα ἑκατέρους. τοὺς δ' ἑλληνοταμίαις ὅταν διαχειριοῦσι τὰ χρήματα, μὴ συμβουλεύειν», ὡς ἐκ τούτου εἰκάζεται ὅτι πλὴν τῶν ἱερῶν θησαυρῶν καὶ ἀνα-

33. Ξενοφ. Λακεδ. Πολιτ. γ' II. Ἀγῆσι. α 18, Π. Καββαδία : Τὸ ἱερὸν τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἀσκληπιῶ. Schoemann - Culuski, σελ. 167. Σπ. Σακελλαριάδου : Πόλεις καὶ θέσμοι Θράκης καὶ Ἰωνίας, αὐτόθι.

34. Δημοσθ. πρὸς Λεπτ. «τῶν γὰρ εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως οὐδεὶς ἔστ' ἀτελής» ὅθεν αἱ τακτικαὶ μὲν εἰσφοραὶ ἐξηκολοῦθον νὰ καταβάλλωνται μόνον διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἱερᾶς διοικήσεως καὶ τὰς τοιαύτας τῶν ἐορταστικῶν ἐκδηλώσεων. αἱ δὲ ἔκτακτοι μόνον εἰς ἐκτάκτους περιπτώσεις ἐν εἶδει πατριωτικοῦ ἐράνου καὶ Ἐθν. Δανείου.

Ἀρυόμενοι ἀργότερον τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐπεβλήθη ἡ ἀναγκαστικὴ εἰσφορὰ εἰς τοὺς πολίτας τῶν Ἀθηνῶν βλ. Θουκυδ. Γ' 19 (ἀμφισβητεῖ ὁ Ἀνδρέαδης σελ. 423 τὴν ἐναρξίν τῆς εἰσφορᾶς κατὰ Θουκυδίδην) καὶ ἐδαπανήθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τούτου πλείονα τῶν 4270 τάλαντων ἐκ τῶν ἱερῶν Ταμείων, ἐνῶ τὰ ἔσοδα τῆς 15ετίας τοῦ Περικλέους διὰ Δημοσίου ἔργα, δὲν ὑπερέβησαν τὰ 6300 τάλαντα.

35. Περί προσδοκῶν πόρων ἐκ τελων. δασμῶν βλ. Α. Ἀνδρέαδης, Ἱστορία σελ. 493, τὸ ἀρθρ. Negotiator ὑπὸ P. Huvelin παρὰ Saglio τοῦ Francotte. La fonction économique de port, dans l'antiquité. καταχωρισθὲν ἐν σχετικῷ τόμῳ ἐπιμελεία τῆς ἐν Βρυξέλλαις Société Scientifique, περί ἰδίων ἐν τῇ χώρᾳ ἔσδων ἦσαν ἐκ κληρουσιῶν, δωρεῶν τῶν συμμάχων πόλεων, καὶ τῶν ἐκ τῆς Λαυρεωτικῆς ἐκμεταλλείσεως εἰσγῶν μετᾶλλον πρβλ. Ἀ. Ἀνδρέαδης, Ἱστορία 1918 αὐτόθι σελ. 301 θεωρίας τοῦ Boeckh - Guirand. Ἀ. Ραγκαβῆς σελ. 16 κ.ἐπ. Ἀριστοτ. 47, 2. Οἱ πωληταὶ ἐπώλουν τὰ μέταλλα μετὰ τοῦ Ταμείου τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν θεωρικῶν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς. καὶ ἡ πώλησις ἐπεκυροῦτο εἰς τὸν κλειδοθήσαντα, πρβλ. J. Lipsius - Meier - Schoemann. Das Attische Recht und Rechtsverfahren. τόμ. III σελ. 761.

θημάτων ἄτινα ἐφύλασσαν οἱ ταμίαι τῶν θεῶν ἐν ὀπισθοδόμῳ τοῦ Παρθενῶνος, ἦσαν καὶ οἱ ταμίαι τῶν ὁσίων χρημάτων (δημοσίων), ἕτεροι δέκα (Σουίδας, Ταμίαι). «ἄρχοντες εἰσὶν Ἀθηῆνσι κληρωτοὶ ἀπὸ τῶν πεντακισιομεδίμων, οἱ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Ἀκροπόλει χρήματα ἱερά τε καὶ δημοσία φυλάττουσι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι ταμίαι ἄρχοντες χειροτονητοὶ ἐπὶ τὰς ἱεράς καὶ δημοσίας τριήρεις, ὁ μὲν ἐπὶ τὴν Πάραλον, ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ Ἄμμωνος. Ἀριστοτ. Πολιτικά β, 8 καλοῦσι δ' ἀποδέκτας τούτους τοὺς ταμίαις, ἀρχὴ πρὸς ἣν αἱ πρόσοδοι τῶν κοινῶν ἀναφέρονται»³⁶.

Τοῦθ' ὅπερ καταδεικνύει ὅτι καὶ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα πλὴν τῶν ἱερῶν χρημάτων ὑπῆρχον καὶ τὰ δημοσία τοιαῦτα διαχειριζόμενα ὑπὸ τῶν ταμιῶν τῶν ἐχόντων τὴν ὀνομασίαν καὶ ἀπλῶς ταμίαι, ὧν προϊστάντο οἱ Ἑλληνοταμίαι, τρόπον τινα Ὑπουργοὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπὸ τὴν σύγχρονον μορφήν. Ὁ G. Gilbert ἐν τῷ ἐγγχειριδίῳ του παραθέτει γνώμην τοῦ Fränkel σχετικῶς μὲ τὴν διαχείρισιν τῶν ἐν Δῆλῳ θησαυρῶν τῆς συμμαχίας ἔνθα οἱ ἱεροποιοὶ ἐφύλασσαν τὴν ἱεράν καὶ δημοσίαν κιβωτὸν δίδοντες λόγον χωρὶς περὶ ἑκατέρους³⁷, τὸ δὲ λογιστικὸν καὶ διαχειριστικὸν σύστημα τῶν ταμιῶν τούτων τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος ἀναλύει ἐξῆχος ὁ Diehl ἐν ἔργῳ Ἀρχαιολ. ἐκδρομαὶ ἐν Ἑλλάδι.

Ὡς ἐλέγθη καὶ ἀνωτέρω κατὰ τοὺς ἀρχαίκοις χρόνους δὲν ὑπῆρχον ἀποταμιευμένα οἰκονομίαι³⁸ αἵτινες ἠδύναντο νὰ διατεθῶσι πρὸς ἐξοπλισμοὺς εὐρείας ἐκτάσεως, τὴν χρησιμότητά τῆς ἀποταμιεύσεως κατενόησαν μόνον

36. Boeckh, τόμ. 2 σελ. 120

Δημοσίη 741. ἡ Ταμιεῖσαι ἐν Ἀκροπόλει τὰ ἀριστεία τῆς πόλεως. ἡ Ἐαθεν ἀπὸ τῶν βαρβάρων Ἦν Ἱερικῆ ἐπιγραφῇ καλεῖται Ταμίας ἡ δημοσίας λειτουργός ἐν Ναοῖς. Schoumanh - Cihuski σελ. 167 : εἶναι ταμίαις ὁ ἔχων τὴν παραφυλακὴν τὴν εἰσπραξίν ἢ τὴν διαπίπνιν διὰ κοινῶς σκοποῦς δημοσίων χρημάτων. Τὴν ἑνωσίαν τοῦ ὁσίου σαφῶς σκιαγραφεῖ ὁ Σουίδας ἐν λεξικῷ. Ὑπερίδης ἐν τῷ πρὸς Ἀριστογέιτον φησὶ : καὶ τὰ χρήματα τὰ ἱερά καὶ τὰ ὅσια καὶ Ἰσοκράτης τοῖς ἱεροῖς καὶ τοῖς ὁσίοις, τὰ δημοσία ὅσια λέγοντες.

Ἡθεὶς ἢ σαφῆς εἰκὼν τοῦ ὁσίου εἶναι ἡ πρῆξις τῶν ἀνθρώπων συνάδουσα πρὸς τὰς θείας ἐπιταγὰς εἶναι τὸ ἀντίστοιχον τοῦ Ρωμαϊκοῦ fas τῶν ὑποθηκῶν τοῦ θεοῦ (Διὸς) πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. ἱερὸν δὲ τὸ ἀνήκον εἰς τὸν θεόν, ἐξ ἀντιθέτου nefas, ἀνόσιον, ἐκαλεῖτο ἢ προσβολὴ τῶν θεῶν Ταμπεῖ τὸ μετέπειτα ἀδικοπραγεῖν. Γ. Πετρόπουλος, Ἱστορία τοῦ Ρωμ. Δικαίου σελ. 38 σημ. 5.

37. Ἐνταῦθα εἰκάζεται ὅτι πρόκειται περὶ διαχειριστικῷ ἀπολογισμοῦ οὗτινος ἢ φράσις λόγος ἐστὶ καὶ σήμερον χρησιμοποιουμένη συναντᾶται ἐν πλείσταις ἐπιγραφαῖς CIA II¹ 595 στχ. 3-4, CIA IV¹ 6169 στχ. 8-9, CIA II¹ 403 στ. 39-40 κλπ. καὶ λεξικὸν Darenberg et Saglio.

38. Ἀμφισβητεῖται ἂν καὶ μέχρι τὰς παραμονάς τῆς ἐν Σαλαμῖνι Ναυμαχίας ὑπῆρχον ἀποταμιεύσεις ἀφοῦ ἦτο καθιερωμένη ἡ ἀρχὴ τῆς διανομῆς τῶν περισσευμάτων μεταξὺ τῶν πολιτῶν βλ. Πλουτ. Θεμιστ. 10, Σουίδας βλ. θεωρικῶς. Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, 76. 39, 27. Ἡ κατάθεσις τῶν περισσευμάτων εἰς τὸ θεωρικὸν καὶ εἰς διανομὰς περιωρίσθη διὰ νόμου, ὀρίζοντος ὅτι αἱ οἰκονομίαι αὗται δεῖον νὰ δαπακῶνται διὰ πολεμικῆς γρείας. Ρλ. Δημ. Ν. Θ, 4 καὶ Φύλογος. ἴπ. 135 παρὰ Müller.

κατὰ τοὺς ἐναντίον τῶν Περσῶν πολέμους, ὅτε ἐτέθησαν καὶ αἱ βάσεις γενικώτερον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐμποριοκρατικοῦ Οἰκονομικοῦ συστήματος. Ὅθεν συνεστήθη καὶ τὸ συμμαχικὸν Ταμεῖον ἐν Δήλῳ. Αἱ δὲ εἰσφοραὶ τῶν συμμαχίδων πόλεων ἀπετέλουν ἕκτοτε τὰ δημόσια ἔσοδα ἴσως ἵνα μὴ ἐνεφιλοχόρουν ὑπόνοιαι μεταξὺ τῶν συμμάχων ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ σφετερισθοῦν ὑπὸ τῆς ἡγεμονίδος πόλεως τῶν Ἀθηναίων. Τὸ 454 ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι μετήνεγκον τὰ χρήματα ἐκ Δήλου εἰς Παρθενῶνα³⁹ μετὰ τὴν δικαιολογίαν κατὰ τοὺς ιστοριογράφους ἐπειδὴ αἱ ὁμόσπονδοι πόλεις ἔπαυσαν νὰ παρέχουν ναυτικόν, καὶ ἐτέλουν μόνον φόρῳ ἐξηρητημένοι ὅθεν αἱ Ἀθηναῖοι ἀνάλαβον νὰ ἐκπληρώσωσι ἀπάσας τὰς ὑποχρεώσεις ἐναντι ἐκείνων. Τοῦτο τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τῆ θεᾶ, καὶ ἐκεῖθεν αἱ ἐκ τῶν ἱερῶν ταμείων αὐτῆς λήψις χρημάτων τῆς πολιτείας διὰ δανείων, ἦτο μέτρον προνοίας διότι δὲν ἐγένετο διασπάθις τοῦ δημοσίου πλούτου, ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς θεᾶς οἱ πολῖται ὑπεχρεοῦντο ἐμμέσως εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν καταναλισκομένων⁴⁰. Κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἐξηκολούθουν τὰ αὐτὰ κρατοῦντα περιορισθέντων τῶν διανομῶν εἰς θεωρικὰ. Τὰ ἔσοδα τοῦ Ταμείου τῆς Ἀθηναῖς ἦσαν κυρίως ἐκ τοῦ συμμαχικοῦ φόρου, τὸ 1/60 αὐτοῦ⁴¹ τῶν τεμενῶν τῆς θεᾶς καὶ τῆς δεκάτης τῶν δημευθέντων κτημάτων. Ἐκ διαμέτρου παρατηρεῖται σημαντικὴ αὐξήσις δαπανῶν δι' ἐξοπλισμοὺς αἵτινες καὶ δὲν ἐμειώθησαν ἐπακολουθησάντων τῶν ἐμφυλίων πολέμων καθ' ὅλας τὰς διαδεχθείσας ἐποχάς.

Κατωτέρω παραθέτομεν πρόχειρον ἐτήσιον πῖνακα δαπανῶν τῆς πόλεως ὡς πληροφοροῦμεθα ἐκ τοῦ κεφ. 24 τῆς Ἀθην. Πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν περιόδῳ εἰρήνης περιπτωσιολογικῶς :

1) Στρατιωτικαὶ δαπάναι καὶ ναυτικὴ τοιαῦται	τάλαντα	300
2) Μισθολογικὸν Πολιτικὸν	»	250
3) Ἱερὰ διοικήσεις, δημόσια ἔργα	»	150
Σύνολον	»	700

39. Ἀριστοτ. 24, 2, CIA IV, 2 Busolt ἐν Rh. Mus. 37, 312 κ.έ.

40. Αἱ ἐν Ταμιακαῖς ἀναγραφαῖς βλ. CIA I, 180-183 γίνεται ἡ χρῆσις τοῦ ρήματος ἐδόσαμεν ἀντὶ τοῦ ἐδανείσαμεν, ὅτι ἐδανείζοντο ἐντόκως ἐκ τῶν χρημάτων τῆς Ἀθηναῖς καταδηλοῦται εἰς τὰ προεισχυρικὰ τοῦ ψήφισματος τοῦ 435/4 «ἀποδοῦναι τοῖς θεοῖς τὰ χρήματα τὰ ὑφειλόμενα, ἐπειδὴ τῇ Ἀθηναίᾳ τὰ τρισχίλια τάλαντα ἀνενήνεγκται εἰς πόλιν νομίματος ἡμεδαποῦ». Κατὰ τὰς παραμονάς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου οἱ Ἀθηναῖοι ἀνῆρχοντο εἰς 6000 τάλαντα, σημαντικὸν ποσὸν διὰ τὴν ἐποχὴν, ὅθεν καὶ ἀντεπεξῆλθον ὀχυμασίως ἐπ' ἀρκετὸν εἰς τὰς πολεμικὰς χρεῖας. Ἐπιτρέπετο ἡ διθήσις τοῦ δανείου κατὰ κυρωθὲν ψήφισμα τοῦ Δήμου καὶ ὠφείλον οἱ Ταμίαι τῆς Ἀθηναῖς νὰ παραδώσωσι τὸ ποσὸν εἰς τοὺς ἀναγραφομένους εἰς τὸ ψήφισμα βλ. Gilbert σελ. 409, CIA I 188. Περὶ τοῦ ὅψους τοῦ ἐπιτοκίου βλ. Α. Ἀνδρεΐδου ἱστορία τῆς Δημ. Οἰκονομίας, τομ. Α', Β' μέρος σελ. 146. ἐκδ. 1928.

41. CIA I, 226, 260, 315, Ch. Diehl, Ἀρχαιολ. Ἐκδρομαὶ ἐν Ἑλλάδι - Δῆλο.

Κατὰ καιροὺς τὰ ἔξοδα τῆς ἱερᾶς διοικήσεως ἦσαν σημαντικὰ δεδομένου ὅτι ἅπασαι αἱ ἀνώταται κληρωτοὶ ἀρχαὶ ἦσαν ἄμισθοι, τιμητικά. Τὸ γραφειακὸν προσωπικὸν ὅμως ἀποτελούμενον κυρίως ἐκ μετοίκων ἦτο ἐμισθοῦν καὶ ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν πηγῶν ὅτι ἐβάρυνε παγίως τὰς δαπάνας. Ὁ Καβανιάκ ὑπολογίζει ὅτι μόνον τοῦ Ἐρεγθείου, ἀνήρχοντο αἱ δαπάναι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς διακοσμῆσεως εἰς ἑκάτον τάλαντα ἐτησίως, ὡς ἐκ τούτου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἦν ὠνόμασαν χρυσοῦν αἰῶνα θὰ ἔδει νὰ ἦσαν ὑπέρογκοι συνάδουσαι πρὸς τὸ δημιουργικὸν πρόγραμμα τοῦ Περικλέους.

Ἐν σχετικῷ καιμένῳ ἐπιγραφῆς διαγράφεται εἰκὼν διαχειρίσεως τῶν ἱερῶν προσόδων τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Ἐπιδαύρου⁴², ἐν ᾗ ὑπῆρχον δύο ταμεῖα, τὸ τῶν ἱερῶν ἐξ ἐκουσίων εἰσφορῶν, καὶ τῶν δημοσίων ἐσόδων τοῦ τελευταίου τούτου διαχειριζομένου ὑπὸ τῶν δημοσίων λειτουργῶν τῶν καλουμένων ἱερομνημόνων⁴³ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Βουλῆς. Τίνες πρόσοδοι ἀκριβῶς εἰσῆρχοντο εἰς ἑκάτερον τῶν Ταμείων τούτων δὲν γνωρίζομεν ἐπακριβῶς. Τὰς ἐκ τῆς λατρείας εἰσφορὰς ἐκ τῶν ἀναθημάτων ὠνόμαζον προσόδους τοῦ θεοῦ διαχειριζομένων ὑπὸ τῶν ἱερέων, ἐνῶ αἱ πρόσοδοι αἱ κατατεθειμέναι ἐν τῷ ταμείῳ τῶν ἱερομνημόνων ὠνομάζοντο ἱερομνημιακοὶ πόροι, ἐξ ὧν ἤγειρεν ἡ πόλις ἀνδριάντας. Πάντως τὰ ἐκ κακῆς ἐκτελέσεως δημοσίων

42. Βλ. Π. Καββαδία : Τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ. Ἀθῆναι 1900.

43. Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολ. 3 «βουλευεῖν μὲν κατ' ἐνικυτὸν τοὺς ὑπὲρ τριάκοντα ἔτη γεννητότας ἀνευ μισθοφορᾶς . . . . καὶ τὸν ἱερομνήμονα». Ἦσαν δ' οὗτοι γενικώτερον οἱ τεμηρίαι custos μεριμνῶντες καὶ τὴν φύλαξιν ἑμβολῶν (ἰδιωτικῶν συμβολαίων) ἐν ναοῖς, ἐν ᾗσιν ἐπεμελοῦντο τὴν παραφυλακὴν τῶν ἱερῶν θησαυρῶν ὡς καὶ ἐν Δελφικῇ ἀντεπροσώπευον τὰς πόλεις ἐν ἀμφικτυονικῷ συνεδρίῳ. Ὁμοίως οἱ μνήμονες εἰς Ἀλικαρνασσὸν εἶχον τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν συλλογὴν τῶν ὑπὸ τοῦ κράτους τελούτων ὑπὸ μεσεγγρήσειν κτημάτων βλ. Πολύβιον IV, 524, W. Dittenberger. Sylloge Inscript. Graecarum 515. Σουΐδας εἰς λέξιν ἱερομνήμων. Dareste J.G.A. σελ. 2 ἐπ. Ἀλλὰ καὶ ἐν νεωτέροις χρόνοις τῆς Τουρκοκρατίας βλ. Γ. Α. Ράλλη καὶ Ποτλῆ τόμ. Ε' ἐτήρουν οἱ μνήμονες τὸν Κώδικα τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰ ἐξ ἰδιωτικῶν συμβάσεων ἀφορῶντα ἔγγραφα ἐν ναοῖς. Καὶ συμφωνοῦμεν ἤδη τῇ γνώμῃ τοῦ Dareste ἐν ἰδίῳ λεξικῷ ὅστις φρονεῖ ὅτι φαίνεται λίαν πιθανὸν νὰ ἦσαν οὗτοι παλαιότερον οἱ ἀπὸ μνήμης (ἐτυμολ. λέξ.) λόγῳ ἐλλείψεως γραφῆς συμβολαιογράφοι καὶ ὑποθηκοφύλακες, ἐνώπιον τῶν ὁπίων προσήρχοντο οἱ ἰδιῶται ἵνα καταρτίσωσι δικαιοπραξίαν. ἀποτυπωμένην εἰς τὴν μνήμην των. ἦν καὶ ἐπεκτελοῦντο ὅπως ἐξομαλύνωσι τὰς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀναφορὰς διενέξεις. Ἡ ἐν ἀρχῇ ἐνικυσία ἐγκατάστασις τῶν ἀνωτέρου λειτουργῶν ὡς καὶ ἡ τοικίτη τῶν ἱεροποίων καὶ νομοφυλάκων θεσμῶν συγχρότητα ἀναφερομένων εἰς ψήφισματὰ καὶ ἐπιγραφάς. βλ. Bulletin Corresp. Hellénique 10 σελ. 127 πρὸς Gilbert σελ. 255, 263, 192, 184. Ἀριστοτ. Πολιτικά IV, 11. 9. Ch. Avezon - Ch. Picard ἐν B.C.H. 37, 1913, 6, 136. ὁμοίως τῶν θεσμῶν ἐν Ἰωνίᾳ λίαν ἐκτεταμένων ἀρούμεθα ἐξ ἐπιγραφῶν μισθώσεων καὶ πωλήσεων ἐν B.C.H. 5, 1883, 6, 112. ἐν Ἡλείᾳ βλ. Παυσανίου. Ἡλιακὰ Δ, XIV, Πλατ. Νομ. στ. XIII. CIA II 1324. φαίνεται νὰ συνέπεσε μὲ τὴν ἐπιφόρτισιν πλειόνων καθήκοντων τῶν τῆς διαχειρίσεως τοῦ ἐν ναοῖς κινητοῦ πλοῦτου, τῶν ταμείων ἕκτοτε περιορισθέντων εἰς τὴν κατ' οὐσίαν ἐπιμέλειαν εἰσπράξεως καὶ δαπάνης κτημάτων καὶ τὴν παραφυλακὴν τούτων γενικώτερον.

ἔργων ἐπιβαλλόμενα πρόστιμα εἰς τοὺς ἐργολάβους εἰσῆρχοντο εἰς ἐνεῖνο τὸ ταμεῖον ἐξ οὗ ἐβαρύνετο καὶ ἡ δαπάνη διὰ τὸ ἔργον ⁴⁴.

Ἄναληφθησομένου ἔργου τινὸς ὑπὸ ἐργολάβου διὰ μειωδυσίας βάσει τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ νόμου, διωρίζετο ἐπιτροπὴ ἧς τὰ μέλη, ἐκALOῦντο ἐπιστάται, ἐκάστη δὲ ἐπιτροπὴ ἐπλήρωνε τοὺς ἐργολάβους δι' ἀναλήψεως χρημάτων ἐκ τῶν ἱερέων καὶ ἱερομνημόνων παρουσία τοῦ λογιστοῦ τῆς Βουλῆς. Εἰσέπρατον συνάμα τὰ ὑπὸ τῶν ἐργολάβων πρόστιμα τὰ ἐκ καταδικαστικῆς ἀποφάσεως ἐπιβαλλόμενα εἰς αὐτοὺς ἐκ κακῆς ἐκτελέσεως τῶν συμβατικῶν τῶν ὑποχρεώσεων, εἰς τὸ τέλος δὲ τοῦ μηνὸς ἐπέστρεφον τυχόν περισσεύματα καὶ πρόστιμα εἰς τὸ ταμεῖον δίδοντες καὶ διαχειριστικὴν λογοδοσίαν. Πάντως ἐν Ἀθήναις καὶ μέχρι τῆς 93, γ' Ὀλυμπιάδος τὰ ἱερά χρήματα παρεδίδοντο τακτικῶς ὑπὸ τῶν ταμιῶν αὐτῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἱερᾶς διοικήσεως μετὰ ὅμως τὴν ἐν Αἰγῶς ποταμοῖς ἦτταν οἱ Ἀθηναῖοι ἔχοντες χρεῖαν οἰκονομιῶν ἀφῆρσαν πολὺ ἔκ τῶν κατατεθειμένων ἐν ναοῖς ⁴⁵.

Ἐν ἐπιγραφαῖς, μεταξύ τῶν ἔργων τῶν διαφόρων τοπικῶν ἀρχόντων τιμῆς ἔνεκεν ἐκ τοῦ τιμητικοῦ ἀξιώματος αὐτῶν μνημονεύονται συχνάκις καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ταμιῶν καὶ μετὰ τὸν 1ον μ.Χ. αἰῶνα ὡς π.χ. στρατηγούντος τοῦ . . . . ἧ ταμιεύοντος τοῦ τάδε τῆς πόλεως . . . . ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι οἱ τῶν στρατιωτικῶν ταμίαι εἶχον τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῶν οἰκονομικῶν ⁴⁶.

Οἱ πλούσιοι ἐνίοτε παρακαταθέτουσι τὰς οἰκονομίας τῶν ἧ τιμαλφῆ, πρὸς φύλαξιν εἰς ναοὺς ναντι ἀμοιβῆς καὶ κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς δὲν ἦσαν εὐκαταφρόνητοι, διότι ἐν Ἀττικῇ π.χ. κατὰ τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν, οἱ περίπου 90.000 πολῖται ἔναντι τῶν ἰσαριθμῶν συγκατοικούντων μετοίκων καὶ δούλων κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Beloch διάγοντες ἄνετον οἰκονομικὴν βίον, ὡς ἐκ τούτου ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς περισσείας καὶ τοῦ συμφέροντος, καὶ ὅτι αἱ τοιαῦται καταθέσεις ἐνίοτε ἦσαν ἔντοκοι δανεισμοί, καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγῳ ἀσφαλείας ἐπέβαλλον τοῦτο ἔνεκα ἐκ τῶν συχνῶν ἀπουσιῶν εἰς ἐκστρατείας νὰ ἑμερίμων τὴν μείζονα ἀσφάλειαν τῶν ἰδιωτικῶν ἀποταμιεύσεων ⁴⁷. Ὁμοίως παρακαταθήκας ἰδιωτῶν ἐδέχοντο καὶ ἐν Ἀθήναις αἱ τράπεζαι ⁴⁸, αἵτινες

44. Περὶ δημοσίων ἔργων κλπ. ἐν Ἑλλάδι ἐξέθεσε καὶ ὁ Dareste ἐν *Annuaire de l'association pour l'encouragement d'études grecques* 1877, σελ. 107-117.

45. Βλ. Ἐπιγραφικὴ Ἀλ. Παγκαβῆ, σελ. 258.

46. Βλ. Ἐπιγραφαὶ Θεσσαλικαὶ Ἀποστ. Ἀρβανιτοπούλου, Gilbert σελ. 196 CIA III, 654, CIA II 335, 370, 380 κλπ.

47. Μεταξὺ ἄλλων παλαιότερων βλ. νῦν περὶ τῶν ἰδιωτικῶν καταθέσεων ἐν Περθευῶν. Α. Λώλου, *Τραπεζικὸν Σῦστημα*, σελ. 58 ἐπ.

48. Τὸ ἐπάγγελμα μετῆρχοντο κυρίως μέτοικοι καλούμενοι τραπεζίται ἢ χρεαστικῶς ὑπὸ τῶν ἀστῶν ὀβολοστράται καὶ κολυβισταί, εἶχον τὰς τράπεζας αὐτῶν ἐν τῇ στοᾷ τῆς ἀγορᾶς, Πλατ. ἀπολ. 17 οἵτινες πλὴν τῆς ἀλλαγῆς νομισμάτων ἐδέχοντο καὶ παρακαταθήκας ἐπὶ τόκῳ ἄς ἐδάνειζον ἐπὶ μείζονι τόκῳ. Ἰσοκρ. *Τραπεζιτ.* 21, *Δημοσθ.* κατ' Ἀφρ-

ἤσκουν καὶ τοκογλυφίαν δανείζοντες ἐπὶ ἐμπραγματῶ ἀσφαλεῖς ἐνεγύρων, βραχυπροθέσμως⁴⁹.

Ἐν τοῖς νοοῖς ὡς ἐλέγθη καὶ ἀνωτέρω ἀπὸ τῶν ἐτῶν τοῦ Περικλέους παρεκατετίθετο καὶ ἡ δεκάτη τῶν δημεύσεων, ἥτις εἶναι διγενεκές ἐσοδὸν αὐτῶν. Ὅμοίως καὶ δικαστικὰς παρακαταθήκας ἐδέχοντο προσιόντως. Τὴν εἰκόνα δίδει ὁ Σουίδας ἐν λέξει «παρακαταβολή»: «Πρόθεσις τοῦ δεκάτου μέρους τιμήματος εἴρηξαν ὁ δανειστής πρὸς Στρεψιάδην καὶ τοτ' ἴσθ' ὅτι θήσω πρυτανεῖ, ἡ μηκέτι ζῶην ἐγὼ . . . ὁ ἐστὶ τὸ δέκατον τοῦ τιμήματος τῆς δίκης ὑπερκαλεῖται συνωνύμως παρακαταβολή. Ὅθεν οἱ ἀμφισβητοῦντες χρημάτων τινῶν δεδημευμένων πρὸς τὴν πόλιν, καὶ οἱ περὶ κληρῶν ἢ ἐπικληρῶν πρὸς ἰδιώτας ἀντιδικοῦντες ἀργυρίον τι κατετίθεσαν, καὶ τοῦτο ἐγγρῆν αὐτοὺς στερεῖσθαι, εἰ τὴν δίκην ἤττηθειεν, ἐπὶ μὲν οὖν τῶν πρὸς τὸ Δημόσιον τὸ πέμπτον μέρος τοῦ ἀμφισβητουμένου κατετίθετο. Δημοσθένης μέντοι ἐν τῇ πρὸς Πανταίνετον παραγραφῇ περὶ τῆς ἰδίας τινὸς δίκης φησὶ καὶ μετὰ ταῦτα προσκαλεῖται με, με τὴν δίκην πάλιν, ἐπειδὴ θῆττον ἀνείλετο τὰς παρακαταβολάς. Ὅθεν οἱ ἀντιδικοῦντες⁵⁰ ἰδιώται πρὸς τὸ δημόσιον ὠφειλὸν νὰ καταθέσουν τὰς παρακαταβολὰς ὡς μέσον τρόπον τινὰ ἐγγυήσεως καὶ ἀμύνης κατὰ τῶν ὑπερβασίων τῆς πολιτείας, ἡγαγον τὰς ἐν λόγῳ διαφοράς πρὸς συζήτησιν εἰς τακτικὰς δημοσίας δίκας, αἵτινες διαγράφοντο ἂν δὲν ἐγένοντο αἱ παρακαταβολαὶ ὀνομαζόμεναι καὶ παραστάσεις⁵¹.

βου Α 816, ὡς καὶ ἐγγυήσεις διὰ συνολόγησις συμβάσεως ἐνώπιον αὐτῶν Δημ.-Καλιπ. 1243. ἴσασσι ὅμως κῆτι ἦσαν ἰδιωτικὰ ἰδρύματα, Ἄριστ. Οἰκόν. Β 283.

Ἐπ' ἐπιγραφῇ CIA II. 476 ἀναγράφονται ταμίαι ἐπὶ τῆς δημοσίας τραπέζης κατὰ τὴν χρονικὴν περίδον 1ης ἐκατονταετηρίδος π.Χ.

Ὅτι ἐδέχοντο παρακαταθήκας εἰς τιμασὴν ἢ ἐγγραφα ἰδιωτῶν βλ. Δημοσθ. XXXIV (πρὸς Φορμίωνα) 909, καὶ συγγραφὴν ἐθέμην παρὰ Κίττω τῷ τραπεζίτῃ.

Ὅτι ἀπῆλκον ἐμπιστοσύνης καταδραλοῦνται ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Ἰσοκράτους Τραπεζ. 23. «Τὰ συμβόλαια πρὸς τοὺς ἐπὶ ταῖς Τραπεzaῖς ἄνευ μαρτύρων γίνονται» κλπ.

49. Δημ. Καλιπασονίακη, Ἱστορία τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας σελ. 63. Ἀθήναι 1928.

50. Hen. Stefano λεξικόν 1954: Παρακατέβαλε δὲ τὸ δέκατον τῆς ὀσίας ὡς προσισοίσων, ἂν ἤττηθῆ καὶ Δημοσθ. κατὰ Μητρ. 1051 αἱ παρακαταβολαὶ ἤρῃον ἦσαν πρόπον τινὰ ἐγγυήσεως ἄς ὠφειλὸν νὰ καταθέσουν οἱ ἀντιδικοῦντες ἰδιώται δημευθέντα ἔνεκεν ὠφειλῶν ἢ καταδίκης κτημάτων με τὸν δῆμον, ἴσας πρὸς τὸ πέμπτον τῆς ἀξίας αὐτῶν, ἢ κληρονομία κατὰ τὴν περὶ κληρῶν γραφῆς (ἀγωγῆς) πρὸς ἰδιώτας ἀποτελοῦσαι τὸ δέκατον τῆς ἀξίας τοῦ ἐπιδικίου. Ὅθεν οἱ ἤττηθέντες διάδικοι ἀπόλλυντο τὰς παρακαταβολὰς. Τηροθ. νομ. Πλ. σελ. 205. 8,32 ὅστις ἀντιλέγει ὡς αὐτὸς δικαιότερος ὢν ἔχειν τὸν κληρὸν εἰς ἀρχιστείχε ἢ διαθηκῶν . . . παρακατέβαλε τὸ δέκατον κλπ.

Πολυδ. Η, 39 — Ἄρπ. 232 καὶ Ἄλ. Ραγκαβῆ, Λεξικόν. Ἄριστοτ. 59. 3 Β. Α. van Grohigen, Aristotele L'Économique σελ. 109 «τὸ δὲ παρακαταβαλλόμενον ὑπερ καὶ νῦν παράβολον ἐπὶ ἐφέσεων. Ἐφέσις δὲ ὅταν ἀπὸ δικαιοτῶν . . . ἢ ἀπὸ δήμου εἰς δικαστήριον κλπ.» ἦτο δὲ ἡ δικαστικὴ ἀποζημίωσις.

51. Ἐν συμπερίσμητι ἐν ταῖς ἰδιωτικαῖς δίκαις ἡ παρακαταβολὴ ὀρισθεῖσα διὰ νόμου ἦτο 1/10 τοῦ ἐπιδικίου ἐνῶ ἐν ταῖς κατὰ τοῦ δημοσίου ἀγωγαῖς τὸ 1/5 τοῦ ἀμφισβητήματος.

Ἔτεροι μορφαὶ ὡς καὶ σήμερον παρακαταθηκῶν ἦσαν αἱ καταθέσεις ἐγγυήσεων ἐπὶ μισθώσεων δημοσίων κτημάτων, ὅρος ἀπαράβατος τῆς μισθωτικῆς συμβάσεως στερεοτύπου, ἥς τὸ διατακτικὸν περισωθὲν ἀνευρέθη, διαρκείας οὐχὶ βραχυτέρας τῶν δέκα ἐτῶν.

Ὅμοιως ὡς ἄνω τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου διαβλεπομένην κατάθεσιν ἐπὶ μισθωτικῆς συμβάσεως τῶν ὄρφανικῶν οἰκῶν ἐγγύησιν, καὶ συνισταμένην εἰς ἀποτιμήματα, δηλονότι ποσοστιαῖον ἐπὶ τῆς ὄρφανικῆς περιουσίας τίμημα ⁵² διὰ τὴν ὑπὸ ἀρχόντων ἐντολῇ τῆς πολιτείας ἀσκουμένην ἐπιτροπείαν τῶν θυμάτων πολέμου ἀηλίικων ὄρφανῶν.

Ἐτι δὲ διὰ πολιτικῆς ὀξυδερκείας πεπρωικισμένοι οἱ ἀρχαῖοι ἀσκοῦντες οἰκονομικὴν πολιτικὴν περισυλλογῆς λίαν πρωίμως ἐνῶ εἶχον καθορίσει τὴν ὡς πρὸς τὴν ἐπιβολὴν φόρων τακτικὴν ἡπιότητος ἀντιστοίχως ἢ καταβολὴ τούτων ὀριζομένη διὰ νόμων αὐστηρῶς, καὶ συνοδευομένη μετὰ κυρώσεων ἐν ὑπερμερίᾳ ὡς τῆς δημεύσεως τῆς περιουσίας τῆς ἀτιμίας (στερήσεως τῶν πολ. δικαιοματίων) τῆς φυλακίσεως κλπ. ⁵³ ἤσκει ὅπως ἴσως εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων χρήσεως καὶ τὴν συνωδὰ πρὸς τοὺς καταρτισμοὺς ἀπολογιστικῶν πινάκων τῶν ἐσόδων ἱκανοποιητικὴν εἰκόνα ἐλέγχου. Καθὰ βεβαιούται οὗτος ἐγένετο καὶ ἐνώπιον τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐξοδὸν τῶν ταμιῶν τῶν ναῶν, ὡς καὶ τῶν ἐτέρων τῆς Βουλῆς ⁵⁴, βοηθουμένης ὑπὸ τῶν ἀποδεκτῶν, ἐν ἧ διεγράφοντο τὰ ὑπὸ τῶν ὀφειλετῶν καταβαλλόμενα χρέη καὶ διενηργεῖτο καταγραφή τῶν ἱερῶν καὶ δημοσίων χρημάτων πρὸς παράδοσιν εἰς τοὺς εἰσερχομένους ἐπὶ τῇ νέᾳ θητεία.

Ἄπαντες οἱ κατ' ἀρχὴν ἀρξάντες διαχειρισταὶ ὤφειλον νὰ δώσωσι λόγον καὶ οὐχὶ εὐθυναν, ἥτις μᾶλλον προσιδιάζουσα εἰς τοὺς μὴ ἀσκοῦντας διαχειριστικὴν δικαιοδοσίαν ⁵⁵, ἐνώπιον τῶν 10 λογιστῶν, 10 εὐθύνων, 10 συνηγῶρων καὶ 2 παρέδρων ἀπάντων κληρωτῶν.

Κατὰ γνώμην πλείστων συγγραφέων τὴν ὀρθὴν τήρησιν τῶν λογαριασμῶν ἐπικρατήσαντος τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἀνὰ τὸν πεπολιτισμένον ἑλλη-

Ἡεὶ τῶν προστίμων καὶ δικαστικῶν καταβολῶν παραπέμπομεν Gilbert, Πολ. σελ. 433-4, εἰδικῶς ἐκτενέστερον Boeckh, Staatsh. d. Athen, I, 488 ὁμοίως περὶ δημεύσεως τῆς οὐσίας ἐν αὐτοῖς λίαν χαρακτηριστικῶς Ἰουλίου Beloch, Ἱστορ. III, σελ. 88.

52. Πρβλ. νῦν μονογραφίαν Ν. Πανταζοπούλου, Συμβολὴ εἰς τὰ περὶ μισθώσεως κλπ.

53. Διπλασιασμὸς τοῦ ὕψους μετὰ τὴν Θ' πρυτανείαν, δεκαπλασιασμὸς αὐτοῦ τοῦ ἐπιδεκάτου τῆ θεῆ. Δημοσθ. Ν. Θ' 7, ΚΔ' 82 λεξ. Ἄρτοκρ. J. Lipsius - Meier - Schoemann, Das Attische Recht κλπ. τομ. II ἐνθ' ἀνωτέρω σχετ.

54. Τοῦτον διενήργει ὁ Ἐπιμελέτης ἀρχων, καλούμενος ταμίας τῆς κοινῆς δημοσίας προσόδου μετὰ τῶν βοηθῶν τοῦ ἐποπτεῶν καὶ τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον ἐν Ἀκροπόλει, πλτ. ροφορίας περὶ τούτου βλ. Σπ. Σακελλαριάδου, Πόλις καὶ θέσμις Θράκης καὶ Ἰωνίας, σελ. 225 ἐπ.

55. Σχόλια τούτων πρβλ. Ἄπ. Ἀρβανιτοπούλου, Περὶ εὐθύνων ἀρχόντων ἐνθ' ἀνωτ. σχετ. Ἡ εἰδήνη εἶχε περιορισμένην διάρκειαν, Πολυδ. Η, 45.

νικῶν χώρον καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἀθήναις ἔλεγγον οἱ λογισταὶ⁵⁶ παραβάλλοντες πρὸς τὴν ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ γραμματεῖαν ἐν ἣ ἐπηρεύοντο τὰ πρακτικὰ τρόπον τινὰ τῶν δαπανημάτων καὶ τῶν σχετικῶν ψηφισμάτων συμφωνούντων τῶν 10 συνηγόρων εἰσήγγων τὰς εὐθύναις εἰς τὸ Ἡλικιστικὸν δικαστήριον πρὸς λήψιν ἀποφάσεως ἀπαλλαγῆς.

Τὴν ἀνωτέρω σχετικὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου ἠδύνατο πᾶς βουλόμενος πολίτης νὰ προσβάλῃ ἀπευθύνων καταγγελίαν ὡς διαπιστώσας ἐπενεχθεῖσαν ζημίαν δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν συμφερόντων ἐνώπιον τοῦ εὐθύνου τῆς φυλῆς του, ὅστις μετὰ τὸ στάδιον τῆς σχετικῆς ἀνακρίσεως παρέδιδε τὰ σχετικὰ πορίσματα, διὰ τὴν περὶ βλάβης ἰδιωτικῶν ἐνόμων συμφερόντων εἰς τοὺς 4 δικάζοντας δικαστὰς τῆς φυλῆς του⁵⁷ ἄλλως τε περὶ δημοσίων ἐκ καταχρήσεων ζημιῶν εἰς τοὺς θεσμοθέτας καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ δικαστήριον τῆς πόλεως⁵⁸. Ἐν τῇ διαρκείᾳ τῆς θητείας ὁ ὑπόλογος δὲν ἐπετρέπετο ν' ἀποδημήσῃ, οὔτε νὰ διαθέσῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὑπέγγυον περιουσίαν, οὔτε νὰ τῷ ἀπονέμηται τιμητικὸς στέφανος.

Τὰ ὄρια τῆς παρούσης μελέτης περιορίζονται εἰς τὴν διερεύνησιν ἐνὸς θεσμοῦ καὶ τῶν πρὸς αὐτὸν συναφῶν παρομαρτούντων θεσμίῶν ἐπὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον βάσει πηγῶν καὶ κειμένων καθ' ὕλην διάφορον ἐξ οὗ καταδεικνύεται ὅτι αἱ παρακλήσεις ἐπιπτώσεις τούτων εἰς τὴν κοινωνικὴν ἰδίᾳ συμβολὴν τῶν νομοτελειτικῶς ἐπιδράσασαν ἀπὸ τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τῆς πρωτογόνου, τῆς ἡμιαγρίας καταστάσεως, καὶ τὰς ἀπαρχὰς τῆς ἱστορικῆς περιόδου τῆς οἰκονομικῆς βαθμίδος τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου εἰς τὴν διαμορφουμένην βαθμίδα τῆς κλασικῆς ἀστικῆς οἰκονομίας καὶ κοινωνικῆς ὀργανώσεως.

Λεπτομέρεια τῶν ἀνωτέρω σημειοῦνται ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ κειμένῳ ἀλλὰ καὶ τοιαῦτα περιφραστικῶς ἐκ τῶν αὐτόθι παραπομπῶν καὶ βιβλιογραφικῶν ἐνδείξεων αἵτινες λόγῳ χώρου δὲν ἀνελύθησαν δεόντως. Ἰδίᾳ παρ' ἡμῖν ἐφέλκεται ἰδιαίτερον αἰγλήν ἀλλὰ καὶ συνάμα ἐμβάλλει ἴσως εἰς δισταγμούς, πῶς διὰ τῆς in abstracto συναγωγῆς ἀναλόγων συμπερασμάτων εἶναι ἐφικτὴ ἡ

56. Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολ. 59, 2, 48, 4 CIA II 144. CIA I, 2 Gilbert ἐν ὑποσημείωσει σελ. 272. Περὶ κληρώσεως τούτων Ἀριστ. σχετ. χωρίον 48, 4 κληροῦσι δὲ καὶ τοὺς λογιστὰς οἱ βουλευταὶ τοὺς λογιζομένους ταῖς ἀρχαῖς κατὰ πρωτκνεῖαν ἑκάστην κλπ., οἱ ἑλληνοταμίαι εἶχον ἀνὰ ἓνα πάρεδρον CIA I 188 καὶ γραμματεῖς CIA I 226.

57. Διὰ τὴν κατὰ τὸ Ἀττικὸν Δίκαιον ἐν τῇ ἐπὶ ἀδικη βλάβῃ καὶ τὴν συναφῇ, ὀφειλομένην ἀποζημίωσιν, βλ. Meier - Schoemann - Lipsius. Das Attische Recht und Rechtsverfahren 1912, σελ. 653 ἐπιμ. ὁμοίως W. Beauchet, Le droit privé de la république Athénienne αὐτόθι. Διον. Ἀλικαρν. 12. 663. Dittenb. Syll. 2, 154. G. A. Leist. Diadikasion Attische κλπ.

58. Περαιτέρω καὶ πάλιν Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολ. 54, 2 «κλοπὴν δ' οἱ δικασταὶ καταγινώσκουσι καὶ τὸ καταγνώσθην ἀποτίνεται δεκαπλοῦν ἂν δὲ ἀδικεῖν καταγνώσιν, ἀδικίῳ τιμῶσιν ἀποτίνεται δὲ τοῦθ' ἄπλοῦν. Ἐάν πρὸς τῆς Θ' Πρωτκνεῖας ἐκτίνη τις, εἰ δὲ μὴ διπλοῦται, τὸ δὲ δεκαπλοῦν οὐ διπλοῦται».

ἀνάλυσις γενικώτερον ἱστορικῶν φαινομένων. Εἰς τὴν σημερινὴν ὁμως ἀκμὴν τῆς ἐρεύνης ὑπὸ τὸ πρῖσμα παροπλισμοῦ ταύτης διὰ συγχρόνων μέσων ἱστορικῆς σκέψεως, ἢ τοιαύτη ἀνάδρομος μέθοδος μὴ ὑπαρχουσῶν ὡς ἐν ἀρχῇ, ἐν ὑποσημειώσει ἐκτίθεται ἄλλοθεν πηγῶν, εἰδικώτερον ἢ συναγωγῇ τοῦ προγενεστέρου διὰ τοῦ μεταγενεστέρου δὲν ἀποβαίνει πάντοτε ἀνθιστορικὴ μέθοδος δυναμένη νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἐσφαλμένα ἀποτελέσματα⁵⁹ καὶ ὡς ἐπεταὶ διατάραξιν τῆς αὐτοτελείας τῶν ἱστορικῶν νόμων.

“Ὅθεν κατὰ πόσον εἶναι ὀρθὴ ἢ ἀπορριπτέα ἡ ἐκ τῆς ἀρχεγόνου ἰδέας περὶ ἱερῶν παρακαταθηκῶν, καὶ συμβολῇ τούτων εἰς τὸν κοινωνικὸν φορμαλισμόν, εἰς ἄλλους ἀρμοδιωτέρους προσήκει ἢ προσπάθεια νὰ προσδιορίσῃ ἀκριβέστερον τὰ τοῦ ἀνὰ χεῖρας πονήματος θέματα.

Προσέτι δὲ σημειωθῆτω ὅτι τὸ ἂν οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ καὶ τὰ ἱερὰ ταμεῖα ἀπετέλεσαν τὰ πρῶτα πιστωτικὰ ἰδρύματα ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ἀνατολῇ⁶⁰, καὶ ὅτι αἱ παρακαταθῆκαι ἔλαβον διστάσεις σχετιζόμεναι μὲ τὴν οἰκονομικὴν εὐρωστίαν τῶν Ἑλληνίδων πόλεων τοῦτο καταδηλοῦ ἢ ἀφθονία ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν δαψιλῶς πραγματευομένων τὰ τοῦ ἐν γένει πλουτολογικῆ καὶ δημοσιονομικῆ βίου τῶν ἀρχαίων.

Οὐχὶ ἄλλως τε πενιχρὰ διδάγματα δύνανται νὰ προσπορίσῃ εἰς ἡμᾶς ἅτινα πλειστάκις παλαιότερον ἀπησχόλησαν τοὺς ἱστοριογράφους ἐκ τῆς τῶν ἐν Ἀθήναις κορωνίδος τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἐγκυθιδρύσεως τῶν ἱερῶν ταμείων συνοδευομένης παρ’ αὐτοῖς πρὸς ἄσκησιν δημοσίας ἐξουσίας ἐπιμελείας παρ’ ἀρχόντων ἐκλεγομένων διὰ κληρώσεως ἐξ εὐπόληπτων ἀτόμων ἅτινα λόγῳ τῆς πάλαι ποτὲ ἐπὶ θεοκρατικῶν βάσεων ἀντιλήψεως τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως, ἢ πρὸς τὰς θεότητος προσφερομένη ὑπηρεσία⁶¹ ἐπέσυρε τὴν μετὰ μείζονος ἐπιμελείας ἄσκησιν τῶν διοικητικῶν αὐτῶν καθηκόντων.

Αἱ ἰδέαι αὗται περὶ ἀρχῶν διαπλασθεῖσαι κατὰ τὴν σολώνειον νομοθεσίαν καὶ δὴ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε’ αἰῶνος ἦσαν διάφοροι τῶν μετέπειτα ἐξελιχθεισῶν τοιούτων. Ὡς ἀνωτέρω ἐν γενικότητι ἐκτίθεται ἦσαν ἕμισθαι τιμητικαὶ διακρινόμεναι τῶν ἀπλῶν ὑπηρεσιῶν ἤτοι τῶν κατωτέρων ὑπαλλήλων ἐπ’ ἀντιμισθία ἐκτελούντων μετὰ συνέσεως τὴν κατ’ οὐσίαν ταμιακὴν διαχείρισιν μετοίκων καὶ δούλων, ἔνεκα τῆς πολυχρονίου ἀπαχολήσεως καὶ ἐξειδικεύσεως ὡς καὶ ἀνωτέρας λογιστικῆς καταρτίσεως.

Τοῦτι συνῆδε πρὸς τὸ τότε κρατοῦν κλίμα, ὅτι ἅπαντες οἱ ἐν Ἀθήναις ἐλεύθεροι πολῖται ἔδει νὰ μετέχουν διαδυκτικῶς τῆς διοικήσεως ἀφ’ ἑτέρου ὡς

59. Κατὰ τὰ λοιπὰ βλ. Κ. Τριανταφυλλοπούλου, *Lex Cicereia* σελ. 89 *μημονομένην* περικοπὴν προσφωνήσεως ἐπισήμου ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν ὑποδοχῆς Ἰ. Διομήδους : «Τὸ παρελθὸν φωτίζεται ἀπὸ τὸ παρόν».

60. Βίβλος, βιβλ. Βασιλ. II 5, 8, 16 κλπ. Μυκηναῖοι II 3, 10 ἐπ.

61. Πρβλ. ἐναργέστατα μετὰ πολλῶν, W. Durant, Ἰστ., *ἐξέλιξιν τοῦ δημοκρατικοῦ* δράματος, τ. II σελ. 390.

πρὸς τὴν ἀντιμίσηθον ἐργασίαν ἐξέφραζον ἀποτροπὴν. Παρεργομένου ὅμως τοῦ χρόνου τὰ πράγματα μετετρέπησαν ἄρδην καὶ ἡ εἰκὼν παρουσιάζεν ἀλλοίαν ὄψιν. Μετὰ τὰ μέσα τοῦ Δ' αἰῶνος μόνον μία ἀρχὴ τῶν ἐκ τῶν πεντακκοσίου-μεδίωνων κληρωτῶν ταμίων τῶν θεῶν παρέμενε ἀνεμισθοῦ.

Αἱ ἐπιχορηγήσεις ἀδιαλείπτως ἤρξαντο καὶ κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους ἅπασαι αἱ ἐν Ἀθήναις ἔνδημοι ἀρχαὶ συγκαταριθμοῦσαι ἐν συνόλῳ 1400 καὶ ἐξελισσόμεναι ὁσημέραι εἰς πολυπροσώπους φέρονται ἀσχοῦσαι ποικιλο-νύμους ἀρμοδιότητος⁶² ἀφ' ἑτέρου καὶ συγκεκριμένως ἢ διὰ τῆς κατακερμα-πίσεως τοῦ ἀσχομένου καθ' ὕλην διοικητικοῦ ἔργου βουλιακῆ δημιουργίας πολυθεσιῶν, ἐπισύρασα τὴν μῆνιν τοῦ κορυφαίου τῶν σχολιαστῶν Ἀριστοφάνους καὶ ἡ ταυτόχρονος ἀπασχόλησις τοῦ αὐτοῦ προσώπου εἰς πλείονα τοῦ ἐνὸς καθήγοντα⁶³ ἀντίθετος πρὸς τὴν τοῦ καταμερισμοῦ ἀρχὴν καὶ εὐθύνης τῆς ἐπιτελουμένης ἐργασίας ἐπετάχυνε τὴν χειροτέρευσιν τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν φθίνοντος τοῦ Δ' αἰῶνος.

Ἀποτέλεσμα τούτων αἱ ταμιακῆ ἀνωμαλίαι διεδέχοντο ἐνκλάζ τὰ διαρρέυσαντα ἔτη. Καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ λογιστικὸν σύστημα εἰς τὴν διαμορφω-θεῖσαν κατάστασιν τῆς διαχειρίσεως τῶν προσοδικῶν πόρων ἀπεδείχθη ἀλυσι-τελὲς καθ' ὅτι δὲν ἠδύνατο ἢ κατ' ἰδίαν ταμιακὴ διαχείρισις μετὰ σχολαστικότητος νὰ παρακολουθηθῆ. Καθ' ἕκαστον ταμεῖον ἐτήρει καὶ εἰδικὸν λογιστικὸν σύστημα ἐγγραφῶν μὴδὲ πόρρωθεν ἀντικειμενίζον τὴν πραγματικὴν σαφή-νειαν τῆς διαχειρίσεως, ἐμβάλλει εἰς ὑποψίας ἐνδεχομένων πραγματικῶν ἀνω-μαλιῶν, π.χ. οὐσιωδῶς καὶ μόνον ἀναφερόμενον εἰς κεφάλαια ἄτινα ἀποκλει-στικῶς διεχειρίσθη τοῦτο, μὴ σημειουμένων⁶⁴ τυχὸν πληρωμῶν ἑτέρου τα-μείου διὰ λογαριασμὸν τούτου καὶ ἀντιθέτως καταχωριζομένων τῶν πληρω-μῶν ἅς διενήργησε διὰ λογαριασμὸν ἑτέρου ταμείου κλπ. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐκπληθίσασα ἀναπότρεπτος ἀνάγκη ἐμπεριστατωμένου καὶ ἀδιαλείπτου ἐλέγχου,

62. Ἀθην. Πολιτ. 24, βλέπομεν, Ταμεῖον Θεωρικῶν, τῆς Βουλῆς, ἐπὶ τῶν τριήρεων, στρατιωτικῶν, σιτώνων κλπ. βλ. κατὰ τὰ λοιπὰ ἐπιγραφαὶ ἐν CIA II 335, 370, 380, Ch. Diehl καὶ Th. Homolle παλαιότερον ἐν ἄρθροισι παρὰ B.C.H.

63. βλ. δακτύλιματὰ ἐκ μισθῶν, Ψευδοξενόφων, Ἀθην. Πολιτεία Α', 3, τῶν ἀρχόντων Gilbert σελ. 267, Ἀριστοφ. Ὀρν. 1025, τῶν συνηγῶρων Ἀριστ. Σφ. 691 μισθὸς δρχ. 1, CIA I, 324, μισθὸς πρέσβεων δρχ. 2 Ἀριστοφ. Ἀγχν. 66, CIA 251, Boeckh, Staat. Ath. I, 336, ἡ διωβολία, μισθὸς διδόμενος εἰς ἀπόρους ἀπὸ τοῦ 409 π.Χ. Ἀριστ. 28, 3, ὁμοίως διαφερὰν χορηγούμενος σῖτος, Boeckh, Ἀθην. Πολ. I, 125 καὶ σχετικῆ περι ἀδυνα-τίων προσῆ μετὰ τῶν πολλαχῶ πληρωσικῶν, Λυσ. Κ. Δ. (περὶ ἀδυνατίων) ὁμοίως Boeckh, Staat. der Ath. τομ. I, 342, κλπ. Πάντως ψηφισθεῖς νόμος καὶ πολλαίαι κατα-στρατηγηθεῖς ἀπρόφεσε τὸν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον διπλὸν μισθὸν αὐτῷ δεχόμενον μισθοφο-ρεῖν βλ. Δημοσ. ΚΔ' 123.

64. Οἱ ἑλληνικοὶ ἀριθμοὶ ἀπεδίδοντο μὲ γράμματὰ, πρὸς ἀποφυγὴν δυσχερειῶν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων ὑπολογισμῶν, ἐφευρέθη ἐν μηχανικῶν μέσων ὁ ἕξας πρὸς, σχετικῶς Δ. Στεφανίδου, Κοιν. Οἰκονομική, σελ. 43.

ὑπὸ τῶν ὡς προεμνήσθη ὀργάνων τῶν Βουλῶν αἰτίνες ἀπετέλουν τρόπον τινὰ πρωτεύον σῶμα διατακτῶν διὰ τῶν δυνάμει ὑπ' αὐτῶν ἐκδιδομένων ἐντολῶν πληρωμῆς.

Τὴν ὁσημέρην χείρονα ὠθουμένην οἰκονομικὴν κατάστασιν δὲν ἡδυνήθησαν καὶ μετὰ τὴν Β' τῶν Ἀθηναίων ἡγεμονίαν ν' ἀναχαιτίσουν καὶ αὐτοὶ οἱ μεγάλοι τῆς ἀρχαιότητος οἰκονομολόγοι, Λυκοῦργος καὶ μετέπειτα Εὐβουλος 350 π.Χ. διατελέσαντες ταμίαι τῆς δημοσίας προσόδου ἐφ' ὧν ἡμερῶν παρατηροῦνται καὶ βραχύβιοι ἐπανανθήσεις τῶν οἰκονομικῶν. Οὗτοι ἀτυχῶς ἐνεφανίσθησαν πολὺ ἀργά. Ἡ ἐκφραυλισθεῖσα διοίκησις, τὸ ἀνεύθυνον τῶν συνελύσεων ἢ ἐνθάρρυνσις τῶν δημαγωγῶν, οἱ ὄστρακισμοὶ καὶ αἰεφυγία τῶν ἱκανῶν⁶⁵ καὶ οἱ ἐμφύλιοι ἀδελφοκτόνοι πόλεμοι προπαρεσκευάζον τὴν ἐπερχομένην παρρακμήν, καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ πνεῦμα ἐν τῇ μικρᾷ πολίχνῃ τῶν Ἀθηναίων εὐρίσκετο εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἀναπτύξεώς του, καὶ ἤτο αὕτη συνέπεια κακῆς δημοσίας διαχειρίσεως τῶν οἰκονομικῶν⁶⁶.

Αὕτη εἶναι συνοπτικῶς ἡ εἰκὼν τῆς ἐν γένει ἐξελίξεως τοῦ θεσμοῦ τῶν ταμιῶν καὶ τῶν διαχειρίσεων τῶν παρακαταθηκῶν αὐτῶν ἐν Ἑλλάδι περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς.

Ἡδὴ περαίνοντες τὴν παροῦσαν διατριβὴν δυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν τὰς συγχρόνους προεκτάσεις τοῦ θεσμοῦ τῶν παρακαταθηκῶν ὡς ἀκολούθως :

Ὡς ἐκ τῶν καθ' ἡμέραν ἐκπηγαζουσῶν νέων ἀναγκῶν ἢ ἔννοια τῆς παρακαταθήκης οὕσα στενωτέρω ἀντικειμενίζεται ἐπὶ τῶν χαρᾶν καὶ ἐπιπέδων ὑπὸ τῆς ἰσχυροῦς νομοθεσίας κατωτέρων ὁροσῆμων. Τῆς παρακαταθήκης διαφόρων πραγμάτων παρὰ τρίτω, τῆς χρηματικῆς καταθέσεως παρὰ δημοσίας ἀρχῆς ἤτις ὡς ἐκ τῆς ἰδιαζούσης φύσεως ὡς ἀντιπροσωπεύουσα ἀντικατάστατα κατὰ νόμον πράγματα, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς δάνειον, καὶ ἐφαρμόζονται ἐπὶ τούτων αἱ σχετικαὶ περὶ δανείου διατάξεις νόμων. Τῆς ἐντόκου ὑπὸ ἰδιωτῶν καταθέσεως, τῆς ἐγγυήσεως πρὸς διασφάλισιν δικαιωμάτων τοῦ μετὰ τῶν ἰδιωτῶν ἀντισυμβαλλομένου Δημοσίου, τῆς μεσεγγυήσεως, τῆς δημοσίας καταθέσεως πρὸς ἀπόσβεσιν ἰδιωτικῶν ἀπαιτήσεων, τῆς ἐξ ἀμφισβητήσεως περὶ τοὺς δικαιούχους ταύτης δικατικῆς λεγομένης παρακαταθήκης.

Ἐσχάτως αἱ μεγάλοι μετακινήσεις πληθυσμῶν φαίνεται ὅτι θὰ ἐπεκτείνουν ἐτι περισσότερον τὰς τοιαύτας σχέσεις ἐκ παρακαταθήκης εἴτε ἰδιωτικῆς εἴτε δημοσίας ὡς π.χ. τῆς τραπεζιτικῆς, τῆς ξενοδοχειακῆς ἢ τῆς συνωδᾶ τῶ νόμῳ μεσεγγυήσεως ὀχημάτων διὰ τὴν ἐξασφάλισιν ἀποζημιώσεων συνετελεῖται προξενηθείσης βλάβης εἰς τρίτους ἐκ τροχαίων ἀτυχημάτων.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων ἰδιωτικῶν ὀργανισμῶν τῶν δεχομένων παρακατα-

65. Will. Durant, Ἱστορία κλπ. τόμ. II κεφ. XI. 4.

66. Βλ. πλείονα Ἀ. Ἀνδρεάδου, Ἱστορία Δημ. Οἰκονομίας, σελ. 481 ἐπ. τομ. Α' ἐκδ. 1928.

θήκας ἐν Ἑλλάδι σήμερον λειτουργεῖ καὶ δημόσιος εἰδικὸς τοιοῦτος, τὸ Ταμεῖον Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων ἐν Ἀθήναις διοικούμενον ὑπὸ Συμβουλίου ἐξ ἀνωτέρων κρατικῶν λειτουργῶν, μετὰ τῶν ὑποκαταστημάτων αὐτοῦ καὶ τῶν εἰδικῶν γραφείων παρὰ δημοσίοις ταμείοις τῶν ἐπαρχιῶν, ἔνθα δὲν ὑφίστανται ὑποκαταστήματα τούτου, οὕτινος ἡ συμβολὴ ὡς καταδηλοῦται ἐκ τῶν κατὰ διαστήματα δημοσιευθέντων πινάκων, εἰς τὴν ἄχρι τοῦδε προβληματικὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας δέον νὰ μὴ ἀγνοηθῇ. Εἰς τὸν κύκλον τῶν ἰδιορρυθμῶν ἀρμοδιοτήτων τοῦ ἐν λόγῳ δημοσίου ἰδρύματος συνεπεῖα τοῦ ἰδρυτικοῦ νόμου 1608/1918 ἐν γενικότητι ὑπομνηστέαι αἱ κατωτέρω ὑποχρεώσεις. Νὰ ἔχη μέριμναν καὶ τὴν παραφυλακὴν ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν τῶν ἐν αὐτῷ κατατεθειμένων παρακαταθηκῶν, μετρητῶν ἢ χρεωγράφων ἢ ἐτέρων πραγμάτων, τῶν ἐκουσίων ἢ νόμῳ ὑποχρεωτικῶν καταθέσεων ὡς τῶν ἐξ ἐπισηφαλείας πρὸς καταβολὴν ὀφειλῶν εἰς ἰδιώτας δανειστάς δι' οἰωνδήποτε νόμιμον λόγον ἢ ἐν ἀμφιβολίᾳ περὶ τοὺς δικαιούχους αὐτῶν, δικαστικῶν κλυομένων παρακαταθηκῶν, εἴτε διότι οὗτοι εἶναι ἀγνωστοὶ εἴτε διότι ἐρίζουσι μεταξὺ τῶν, ὧν ἡ ἀπόδοσις ἐξαρτᾶται ἐξ ἐντολῆς δικαστικῆς τινος ἀρχῆς, καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν ἐν αὐτῷ κατατεθειμένων παραβόλων πρὸς ἕσκησιν διαφόρων ἐνδίκων μέσων. Νὰ δέχεται καταθέσεις ἐπὶ ἀποδόσει τόκων, ὡς καὶ τοιαύτας ὑπὸ ὀφειλετῶν ἐπ' ὀνόματι τῶν δανειστῶν συνεπαγομένης ἀπροσβέσεις τῶν ἐνοχικῶν τῶν ὑποχρεώσεων καὶ ἀποφυγὴν τῶν συνεπειῶν τῆς ὑπερμερείας, νὰ δέχεται ἐγγυήσεις εἰς μετρητὰ ἢ χρεώγραφα τοῦ Δημοσίου ὑπὲρ ἐργοληπτῶν τῶν βουλομένων νὰ λάβουν μέρος εἰς δημοσίους μειοδοτικούς διαγωνισμοὺς ἀναλήψεως δημοσίου ἔργου, καὶ πρὸς γενικωτέραν κατοχύρωσιν τῶν συμφερόντων τοῦ δημοσίου.

Ἐσαύτως διὰ τοῦ κληνισμού τοῦ Ταμείου ἐκτὸς τῆς παραφυλακῆς καὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν ἀνωτέρω παρακαταθηκῶν ἔχει ἀνατεθῆ καὶ ἡ τοιαύτη τῶν κεφαλαίων τῶν νομικῶν προσώπων τοῦ Δημοσίου ὡς καὶ τῶν Δήμων καὶ τῶν Κοινοτήτων διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως, τῶν κεφαλαίων ἐκ κληρονομιῶν ἢ κληροδοτημάτων ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου ἢ ἐτέρων νομικῶν προσώπων διὰ κοινωφελεῖς σκοποὺς.

Ἡ χορήγησις δανείων εἰς νομικὰ πρόσωπα ὡς εἰς τοὺς Δήμους καὶ Κοινότητας ἀνά τὴν ἐπικράτειαν πρὸς ἐκτέλεσιν κοινωφελῶν ἔργων. Ἡ χορήγησις βραχυτόκων δανείων εἰς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους ἢ συνταξιούχους, διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν, ἀγορὰν ἢ ἀνέγερσιν κατοικίας, ὡς καὶ πρὸς ἰδιώτας πρὸς ἀνέγερσιν ξενοδοχειακῶν κτιρίων. Κατωτέρω παραθέτομεν γραμμικὴν παράστασιν τῶν ἐν γένει χορηγηθέντων δανείων κατὰ τὴν τελευταίαν διαρρυσασχὴν δεκαετίαν.

Ὡς ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐπισκοπήσεως συνάγεται ὅτι, ὁ ἐν λόγῳ ὄργανισμὸς ἀποτελῶν νομικὸν πρόσωπον τοῦ Δημοσίου μὴ ἐπιδιώκων τὴν κερδοσκοπίαν δέον ὅπως περιβληθῇ τὰς ὡς ἀλλαχοῦ ἐν Εὐρώπῃ ἀποκλειστικὰς ἀρμοδιότη-

τας⁶⁷ παρεχούσας μείζονα ἀσφάλειαν κατοχυρώσεως τῶν δημοσίων συμφερόντων, διότι καὶ ἀνωτέρω ἱστορικῶς ἀπεδείχθη, ἰδίᾳ ἢ κατακερμάτισις ἐνὸς καθ' ὕλην ἔργου τῆς Πολιτείας θάττον ἢ βραδύτερον δυνατὸν ἐνίστε νὰ ἀποβῆ ἐπιζήμιος διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν.

Ἐπὶ τούτοις θέλουσιν ἀπασχολῆσαι ἡμᾶς αἱ σκέψεις ὅτι συνεπείᾳ λήψεως διαφόρων τελεολογικῶν μέτρων γενικωτέρας οἰκονομικῆς εὐρυθμίας εἰς τὸ Ταμεῖον Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων ἐπηνέχθησαν πλήγματα ὡς τὸ διὰ τοῦ νόμου 18/1944 δι' οὗ ἐξεμηδενίσθησαν ἅπασαι αἱ πρὸ τοῦ πολέμου καταθέσεις, καὶ τοῦ νόμου 1611/1950 ὅστις διέλαθε τῆς προσοχῆς τῶν ἀρμοδίων συμπαρασύρας ἐν τῇ γενικότητί του περὶ κεφαλαίων τῶν νομικῶν προσώπων κλπ. ὡς ἐκ τῶν ἀνακυψάντων ἐν τῇ ἐφαρμογῇ του μειονεκτημάτων καὶ παρὰ τὰς διὰ τοῦ Τύπου διαμαρτυρίας τῶν ἐκπροσώπων τοῦ ἐν λόγῳ Ταμεῖου ἀξιούντων ὅπως μὴ κατισχύσῃ ἐπ' αὐτοῦ, ὡς καταστήσαντος ὑποχρεωτικὴν τὴν κατάθεσιν παρὰ τῇ Τραπεζῇ τῆς Ἑλλάδος τῶν παρ' αὐτῷ χρηματικῶν κεφαλαίων τῶν διαφόρων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου ἐπὶ σκοπῶν συμφώνως τῷ ἀνωτέρω νομοθετήματι ἵνα μέσῳ τῆς ἐν λόγῳ Τραπεζῆς ἐνεργοῦνται ἐπενδύσεις εἰς ἐτέρας Τραπεζὰς πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας κλπ.

Ὅθεν ἐπανερχόμενοι καὶ νῦν ἀρυσθέντες τῶν ἀνωτέρω διατυποῦμεν καὶ αὖθις εὐλόγους ἀπορίας πῶς τὰ κεφάλαια τῶν διαφόρων νομικῶν προσώπων ὡς τῶν Ταμείων Ἀρωγῆς τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων προερχόμενα ἐκ κρατήσεων ἐκ τῶν ἀποδοχῶν αὐτῶν, ἢ τῶν δήμεν καὶ τῶν κοινοτήτων νὰ διατίθενται ὑπὲρ ἐτέρων κλάδων μέσῳ κερδοσκοπικῶν ὀργανισμῶν, καὶ οὐχὶ πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ χρονίου στεγαστικοῦ προβλήματος τοῦ δημοσιουπάλληλικου κόσμου, ἢ πρὸς ἐκτέλεσιν ἀμέσου καὶ μεγίστης ἀνάγκης ἔργων ὑπὸ τῶν ὀργανισμῶν τῆς τοπικῆς ἀυτοδιοικήσεως, ὡς ἠλεκτροφωτισμοῦ, ὑδρεύσεως, ὁδοποιίας κλπ.

Ἄλλ' ἐνταῦθα δὲν ὑφίσταται πρόθεσις διατυπώσεως σχολίων περὶ δῆθεν ἀστόργου συμπεριφορᾶς τῆς Πολιτείας καὶ ὑποδείξεων λυσιτελεστέρων μέτρων ἀπαγκιστρώσεως τοῦ ἐν λόγῳ ὀργανισμοῦ ἐξ ἐνὸς κύκλου περιορίζοντος τὰς ζωτικὰς αὐτοῦ πρωτοβουλίας, ἀπλῶς σκιαγραφεῖται μία κατάσταση περιπτωσιακῶς, ἐπειδὴ ὑφίσταται ἢ ἐκ διαμέτρου ἀνάγκη καὶ ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὴν διαγραφεῖσαν περίτεχρον ἱστορικὴν τροχίαν τοῦ κοινωνικοῦ θεσμοῦ τῆς παρακαταθήκης, ἀναμορφωθείσης καὶ εἰς δημοσιονομικὸν τοιοῦτον, ἐκ παραδόσεως ἑλληνικωτάτης μορφῆς, συνεφέλκε τὴν προσοχὴν τοῦ μοναδικοῦ ἐν τῇ χώρᾳ δημοσίου ὀργανισμοῦ μὴ ἀποβλέποντος εἰς ἰδιοτέλειαν, οὕτινος ἢ ἀρωγῇ θὰ ἔδει νὰ ἐνισχῆται ὅπως ἀντεπεξέλθῃ τρόπον τινὰ εἰς τὴν ἐκ παραδόσεως ἀνταξίαν ἱστορικὴν ἀποστολὴν του.

67. Πρὸς. σ. Revue trimestrielle de Droit Civil, ὑπὸ Α. Esmein, τομ. XI, σελ. 248 ἐπ.